

OSMANLI'DAKİ TAHMİSHANELERİN LOKASYONUNUN MALİ VE TİCARİ AÇIDAN DOĞURGULARI

Eşref TEMEL*

Öz

Kahve, Habeşistan'da yiyecek olarak ortaya çıkmıştır. XV. yüzyılda Yemen'de tanınmış ve burada içecek halini almıştır. XVI. yüzyılda önce Hicaz ve Mısır'a, daha sonra hac kervanları aracılığıyla Suriye'ye, ardından da İstanbul'a ulaşmıştır. XVII. yüzyılda ise Avrupa'ya yayılmıştır. Kahve, XVI. ve XVII. yüzyılda girdiği her yerde dini ve toplumsal tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak hemen hemen herkes tarafından beğenilerek tüketilmiştir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyıl sonlarında idari, mali, ticari alanda yapılan yenilikler sonucu sayısı arttığı düşünülen tahmishanelerin kurulduğu yerler ve dağılımı konusu ele alınmıştır. Zira şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, kahve ve kahvehane konuları daha çok idari ve sosyolojik açıdan işlenmiş, bu yönü pek ele alınmamıştır. Kahve, Osmanlı topraklarına girdiği yıllardan itibaren lüks tüketim maddesi olarak görülmüştür. Bu yüzden devletin önemli bir gelir kalemini oluşturmuştur. XVIII. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de kahve tüketiminin arttığı düşünülmektedir. Bunun göstergesi de anılan dönemde yaygınlaşan kahvehaneler ve tahmishaneler olmalıdır. Ancak bu işletmelerin çoğalmasıyla halkın kahve tüketiminin artması arasındaki ilişkiyi test etmek bu makaleyi aşan bir sorundur. Bu çalışmada tahmishaneler, XVII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın ortalarına kadar Anadolu ve Rumeli'deki faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. İncelemede; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Osmanlı kronikleri ve konuya dair literatür gözden geçirilmiştir. Araştırmada öncelikle şu türden sorulara yanıt aranmıştır: "Devlet; idari, mali, ticari tedbirleri neden almıştır ve bu tedbirler nelerdir?" ve "Kahve, mali olarak devlet için ne anlam ifade ediyordu?" Asıl konu bağlamında; Tahmishane nedir? Nerelerde kurulmuştur? Tahmishaneler nasıl bir dağılım göstermiştir? Bu dağılımda etkili olan nedenler nelerdir? Tahmishanelerin nerelere kurulacağına dair takip edilen herhangi bir kural veya sistem var mıdır? Tahmishaneler ne şekilde işletilmiştir? Tahmishanelerin sayılarında yıllara göre artış olmuş mudur? Artış olmuşsa bunun sebepleri nelerdir? gibi sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada tahmishanelerin; Anadolu'dan daha çok Rumeli'de kurulduğu, genelde de Osmanlı yol sisteminde yer alan menzil güzergâhlarında bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci olarak XVII. yüzyıl sonlarından itibaren tahmishanelerin devamlı şekilde arttığı görülmüştür. Buradan da devletin idari mali, askeri ve ticari alanda aldığı tedbirlerin işe yaradığı sonucuna varılabilir.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Artvin.
E-posta: srftml@artvin.edu.tr. ORCID: 0000-0001-7411-4922
(Makale Gönderim Tarihi: 10.08.2021 - Makale Kabul Tarihi: 02.11.2021)

Bununla birlikte tahmishanelerin yaygınlaşmasında kahvehane sayılarındaki artışın önemli bir payının olduğu söylenebilir. Ayrıca tahmishanelerin ne şekilde işletileceği konusunda devletin ihtiyaçlarının belirleyiciliğinden bahsedilebilir.

Anahtar Kelimeler: *Anadolu, kahve, kahvehane, menzil, Rumeli.*

Abstract

Financial and Commercial Implications of the Location of Tahmishanes in the Ottoman State

Coffee, has emerged as the food in Abyssinia. It was recognized in Yemen in the 15th century and has since become a popular beverage in the country. It first made its way to Hejaz and Egypt in the 16th century, then to Syria via pilgrimage caravans, and finally to Istanbul. In the 17th century, it spread throughout Europe. Coffee brought along religious and social discussions wherever it entered in the 16th and 17th centuries. It has, however, been enjoyed and consumed by almost everyone. The issue of the places where tahmishanes were established and their distribution was discussed in this study as a result of innovations made in the Ottoman State's administrative, financial, and commercial fields at the end of the 17th century. Because most studies on coffee and coffeehouses have focused on administrative and sociological aspects, this aspect of coffee has received little attention. Since its introduction into Ottoman lands, coffee has been regarded as a luxury consumer item. It therefore constituted a significant revenue item for the State. Coffee consumption is believed to have risen in Anatolia and Rumelia in the 18th century. The indicator of this must be the tahmishanes that became widespread in the mentioned period. Testing the connection between the proliferation of tahmishanes and the rise in public coffee consumption, on the other hand, is a problem that is beyond the scope of this paper. Within the scope of this study, tahmishanes serving in Anatolia and Rumelia were discussed between the end of the 17th century and the middle of the 19th century. The Ottoman Archive of the Presidency State Archives of the Republic of Turkey, the General Directorate of Foundations Archive, Ottoman chronicles, and the literature on the subject are all examined in this research. In the research, answers were sought to the following questions: "Why did the state take administrative, financial and commercial measures and what were these measures?" and "What did coffee mean for the state financially?" In addition, answers to such basic questions have been sought in the context of the main subject; What is Tahmishane? Where was it established? How are the tahmishanes distributed? What are the effective causes in this distribution? Is there a set of rules or a system for where tahmishanes should be established? What was the procedure for running the tahmishanes? Has the number of tahmishanes increased over the years? If so, what are the reasons for this? In the study, it was concluded that tahmishanes were established in Rumelia more than Anatolia, and generally on the range routes included in the Ottoman road system. Secondly, it is understood that the number of tahmishanes has steadily increased since the end of the 17th century. It can be concluded from this that the measures taken by the State in administrative, financial, military and commercial areas are beneficial. Furthermore, the rise in the number of coffee houses can be said to play a significant role in the spread of tasmihhanes. Besides that, the government's needs had determined how the tasmihhanes are enforced.

Keywords: *Anatolia, coffee, coffeehouse, menzil, Rumelia.*

Giriş

Kahve, Abdülkâdir el-Ceziri'ye göre bitki olarak Habeşistan'da ortaya çıkmıştır. Ancak kahvenin ilk kez ne zaman ve hangi nedenle içilmeye başladığı bilinmemektedir. Buna dair günümüze ulaşan hikâye ve efsanelerin hepsinde iki nokta genel kabul görmüştür. Birincisi, kahvenin içecek olarak tüketiminin geçmişi neredeyse istisnasız

Yemen'e kadar götürülmüştür. İkincisi, hikâyelerin çoğunda bunun başlangıcı, bilhassa ibadet ve zikir için vücudu zinde ve uyanık tutma özelliğini keşfeden sufi tarikatlarından bir kişiye ya da kişilere (Ali ibn Ömer eş-Şazili ve Muhammed ez-Zebhani) bağlanmıştır. Kahve, XV. yüzyılda Yemen'de tanınarak içecek halini almış; özellikle çeşitli tarikat mensuplarının bölgede geliştirdikleri dini ve ticari ilişkiler sayesinde XVI. yüzyılda Hicaz ve Mısır'a, ardından hac kervanları aracılığıyla Suriye'ye, oradan da İstanbul'a ulaşmıştır.¹ Kahvenin İstanbul'a ne zaman geldiği konusunda farklı rivayetler vardır. Ancak kahvenin, Sultan I. Selim zamanında Mısır'ın fethinden sonra tanındığı², Sultan I. Süleyman'ın Yemen'i fethinden sonra İstanbul'da içilmeye başlandığı tahmin edilmektedir³. Bundan sonra "Yemen kahvesi" diye anılmaya başlamış, XVII. yüzyılın ortalarına doğru da Avrupa'nın önemli şehirlerinde kahve içimi yayılmıştır.⁴

Aynı süreçte kahve, sufi zikir ayinlerinin çerçevesi dışına çıkarak genel tüketime dönük bir nitelik kazanmıştır. Her ne kadar kahvenin ilk çıkış amacı için kullanımı sürse de dini eğilimleri daha zayıf sayılabilecek öteki çevreler⁵ kahvede sohbet ve dostluğa dönük keyifli bir uyarıcı özellik bulmuştur. Bu gelişmenin sonucunda da kahvehane doğmuştur.⁶ İstanbul'da ilk kahvehane 1550'lerin başlarında Suriyeli tüccarlar tarafından Tahtakale'de açılmıştır. İlk başlarda aşırı bir yenilik diye görülen kahvehane çok geçmeden normal sayılmış ve toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılayan bir merkez konumuna gelmiştir. Böylece şehir hayatına giren kahvehanelerin sayısı kısa zamanda artmıştır. XVIII. yüzyılın sonlarında ise kahvehane sayısı iki binin üzerine çıkmıştır.⁷

Kahve ya da kahvehanelerin yaygınlaşması kolay olmamıştır. Zira kahvehane ve burada kurulan ilişkiler bağlamında bizzat kahve üzerinden hem dini hem de toplumsal yönü hakkında birçok tartışma olmuştur. İlk olarak bizzat kahvenin kendisi gündeme gelmiştir. Bu noktada kahvenin yaygın olarak tüketilmeye başlandığı XVI. yüzyılda İslâm hukukunca haram sayılmış içecekler sınıfına girip girmediği tartışılmıştır. Diğer bir tartışma alanı ise kahve içmeyle bağlantılı olarak toplum için sakıncalı herhangi bir etkenin var olup olmadığı konusu olmuştur.⁸ XVI. yüzyılın sonlarında kahvehanelerin ilk

¹ Hattox 1998, s. 11, 20, 24, 33, 65-67.

² Taştan 2009, s. 63.

³ Ünver 1963, s. 43. Ünver, bu bilgiyi Ahmed Kemal Üçok'un yazısından naklen vermiştir.

⁴ Bostan 2001, s. 205.

⁵ Hattox 1998, s. 24-28'e göre, bu çevreler, kahvehanelerin doğmasında etkili olan, dini yönleri nispeten zayıf kişilerden oluşan gruplar olarak tanımlanmıştır. Yazar, kahvenin yasaklanma öyküsünün temelinde bunların kahveyi zikir meclislerinin dışına taşınması ve ayaküstü içilir bir yapıya kavuşturmasının etkili olduğunu belirtmektedir. Nitekim ona göre, kahve, sadece dini toplantılarda içilen bir içecek olarak kalsaydı, kahvenin yasaklanması belki gündeme bile gelmeyecekti. Ancak kahvenin, anılan gruplar tarafından, XVI. yüzyıl başlarında Mekke'de çeşitli yasak işlerin döndüğü "meyhane benzeri" yerlerde içilmeye başlaması, bu tür bidatlerle mücadele etmenin müminler için bir görev olduğunu düşünen kesimleri harekete geçirmiştir. Hatta Mekke'deki bir yetkili, bu şekilde toplanıp gizli gizli kahve içen bir grubu döverek cezalandırılmış ve meclislerini dağıtmıştır.

⁶ Hattox 1998, s. 24.

⁷ Yaşar 2019, s. 3.

⁸ Hattox 1998, s. 25-38, 39-72.

çıkıldığı sıralarda keyiflerine düşkün bazı kişiler özellikle okur yazar takımından birçok büyük kimse bir araya gelmeye ve yirmişer, otuzar kişilik toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Burada kimisi kitap ve güzel yazılar okumuş, kimisi tavla ya da satranç oynamıştır. Bazen yeni yazılmış gazeller getirilmiş şiir ve edebiyattan söz edilmiştir. Ahbap toplantıları yapmak için büyük paralar harcayarak evlerinde ziyafet çeken kimseler, artık bu masraftan kurtulup kahvehanede bir iki akçe kahve parası vererek bu toplantıların sefasını sürmeye başlamıştır. Toplumun her kesiminden insanın kahvehanelere olan ilgisi bu duruma tepkili olanları harekete geçirmiştir. Bir taraftan vaizler kahvenin yasak edilmesi için vaaz etmişler ve müftüler de “Yanarak kömür haline gelen her şey haramdır.” diye fetva vermiştir. Diğer taraftan kahvehanelere olan ilginin artmasından rahatsız olanlar da “Kahvehaneler kötülükler yuvasıdır, kahveye gitmektense, meyhaneye gitmek daha iyidir.” şeklinde propaganda yapmıştır.⁹

Osmanlı Devleti, bu tepkiler sonucu XVII. yüzyıl başlarında kahvehaneleri kapatmış, çok geçmeden yeniden açmıştır. Ancak yönetim, 1633'te İstanbul'daki büyük yangının ardından kahvehaneleri, dedikodu yuvası olarak gördüğünden, fitne çıkması ihtimalini ortadan kaldırmak adına yeniden kapatmıştır. Hatta bunların çoğunu da yıkmıştır. Bu yasak diğer Osmanlı memleketlerinde de uygulanmıştır.¹⁰ Ne var ki kahve içiminin ve kahvehanelerin yasaklanması halkın kahveye olan ilgisini azaltmamıştır.¹¹ Hatta bazı kişiler, çıkmaz sokaklarda ve dükkânların arka kapısından geçilerek girilen adına da “koltuk kahvesi” denilen yerlerde toplanmıştır. Bu topluluk, daha sonra güvenlik görevlilerinden özel izin almış ve kahveden vazgeçmemiştir. Bu süreçte bazı din bilginleri de artık “Kömür derecesine gelmezse içilmesinde sakınca yoktur.” şeklinde fetva vermiştir.¹² Halkın yoğun isteği karşısında elinden bir şey gelmeyen devlet, kahvehaneleri XVII. yüzyılın ortalarında, İstanbul ve diğer şehirlerde yeniden açmıştır.¹³ Ardından da ulemeden, şeyhlerden, vezirlerden ve büyüklerden kahve içmeyen kalmamış, üstüne büyük vezirler gelir kaynağı olarak kahvehane bile açmıştır.¹⁴ Hatta Evliya Çelebi, bir yerdeki her bir kahvehanenin kendi müdavimlerinin oluştuğundan bahsetmiştir. Örneğin Aydın Güzelhisar'da Mevlevihane kahvesine okur-yazarların, Bey kahvesine askerlerin, Hacı kahvesine tüccarların ve Paşa kahvesine de esnafın gittiğini belirtmiştir.¹⁵ Öyle anlaşılıyor ki bu tarihten sonra devlet fiili yaptırıma son vererek bunların meşruluğunu kabul etmiştir.

Şimdiye kadar yapılan popüler ve akademik çalışmalarda; yukarıda da değinildiği gibi genel olarak kahve tartışması, kahve içmenin yasaklanması ve kahvehanelerin kapatılması, iktidarın kahve üzerindeki kontrolü, kahvehane etrafında teşekkül eden edebi kamu, kahvehane sosyalliği ve kamusalılığı gibi konular işlenmiştir.¹⁶

⁹ Peçevi 1981, s. 258.

¹⁰ Naima 1968, s. 1219.

¹¹ Defterdar Paşa 1995, s. 632-633.

¹² Peçevi 1981, s. 258.

¹³ Naima 1968, s. 1220.

¹⁴ Peçevi 1981, s. 258.

¹⁵ Evliya Çelebi 2005, s. 83.

¹⁶ Literatür tartışması için bkz. Yaşar 2009a, s. 14.

Ancak bu araştırmada yukarıda anılan konulardan farklı olarak XVII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar tahmishanelerin sayısındaki artışın sebepleri, ülke çapında oluşturdukları ağ, ne şekilde ve nerelerde kurulduğu konusu ele alınmıştır. Bunun seçilmesinde Karaman Ereğli'de 1766'da vakıf olarak işletilen bir tahmishanenin kuruluş gerekçesinde “hacıların ve diğer yolcuların uğrak yeri olarak önemli bir geçiş noktası olduğu için tahmise ihtiyaç duyulduğundan”¹⁷ bahsedilmesi etkili olmuştur. İşte bu da tahmishaneler gerçekten “hac yolunda” veya daha genel manada “menzil güzergâhlarında” mı kuruldu? Bu tahmishaneler şayet bu güzergâhta kurulduysa bunda etkili nedenler nelerdir? sorularına yanıt vermeyi gerekli kılmıştır. Bu problemler çözümlenirken aynı zamanda bir tahmishane işletmesi neden mukataa veya vakıf şeklinde işletiliyor ve nerelerde bulunuyordu? sorusu da cevabını bulmuştur.

Yukarıda işaret edilen sorunların yanıtlarının, Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan idari, mali, askeri, ticari gelişmelerde aranması gerektiği anlaşılmaktadır. Zira bu süreçte devletin aldığı askeri yenilgiler, memleketi bir an önce kalkındırmanın ve Avrupa karşısında daha güçlü yapmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede yönetim, yeniden yapılanma süreci başlatmış bozulan dengeleri düzeltmek için köklü ıslahatlara girişmiştir. Öncelikle bu gelişmeler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

XVII. Yüzyılın Sonunda Osmanlı

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın ortalarından itibaren bütün reayayı olumsuz etkileyen; nüfus kaybı, kötü iklim koşulları, kuraklık, kıtlık ve salgın hastalık gibi olaylar yaşamıştır. Bunlar, yerleşik tarım ile hayvancılığa dayalı göçerlik arasındaki dengenin tarım aleyhine bozulmasına ve tedarik sisteminde aksamalara yol açmıştır.¹⁸ Bununla birlikte XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra uzun süre devam eden Girit Savaşı ve Kutsal İttifak ile girilen mücadeleler, bütün kaynakları sömürerek bütçe açıklarına sebep olmuştur.¹⁹ Bu durum en çok reayayı etkilemiştir.²⁰ Zira halk, özellikle uzun süren savaşlar sırasında alınan imdadiye ve nüzul gibi vergilerle daha da zor durumda kalmıştır. Paranın kıt ve nakil masraflarının yüksek olduğu zamanlarda tahsil edilen bu vergiler, reyanın cezalandırılması gibi bir anlam taşımıştır.²¹ Yine bu süreçte artan enflasyondan sonra timarları oluşturan vergiler artırılmadığı için sipahilerin geliri azalmıştır. Bunun üzerine timarlı sipahiler, seferden kaçmaya veya reyadan türlü adlar altında kanunsuzca para sızdırmaya, böylece zararlarını kapatmaya çalışmıştır.²² Diğer taraftan bu durum gerek timar alanlarından gerekse iltizamla idare edilen mukataalardan, geçimini sağlamaya çalışan reayayı da olumsuz etkilemiştir. Belki de en önemlisi Osmanlı yönetimi, XVII. yüzyılın sonlarında bütçe açıklarını kapatmakta ve askerlerin maaşlarını

---

¹⁷ Boydemir Temel 2011, s. 241-243.

¹⁸ White 2013, s. 119-150, 171-172.

¹⁹ Ağoston 2009, s. 197.

²⁰ Faroqhi 2004, s. 667.

²¹ Karademir 2014, s. 113.

²² İncalık 2009, s. 196.

ödemekte zorlanmaya başlamıştır.²³ Bütün bunlara, XVII. yüzyıl boyunca Anadolu'da, Suriye'de ve Irak'ta devam eden eşkıyalık hareketleri de eklenince ülkenin idari, mali, askeri, sosyal ve ekonomik durumu iyice bozulmuştur.²⁴ Özellikle Kutsal ittifak ile yapılan savaş neticesinde 1699'da Karlofça Antlaşmasının imzalanması Osmanlı tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bundan sonra devleti kalkındırmak için birtakım köklü ıslahat önlemleri uygulanmıştır. Avrupa karşısında yenileşmenin mutlak bir zorunluluk olduğu ortaya çıkmıştır.²⁵

Devlet, bütün bu olumsuzlukları gidermek adına harekete geçmiştir. İlk olarak mali alanda vergi toplama usullerinde değişiklik yapmıştır. Bilindiği gibi Osmanlı'da mali gelirler; merkez maliyesi, timar ve vakıf olmak üzere üç temel birleşen üzerine inşa edilmiştir. Merkez maliyesi, havass-ı hümâyun adı altında, doğrudan toplanan kaynaklara dayanmıştır. Timar gelirleri ise belirli görev ve sorumluluklar karşılığında dolaylı olarak askeri zümreye tahsis edilmiştir. Vakıflara ait gelirlerin de tahrir ve devlet denetimine tâbi olmakla birlikte nispi özerkliği olmuştur. XVI. yüzyılda mali gelirlerin sözü edilen mali kesimler arasındaki paylaşımı % 51'i merkezi hazine, % 37'si dirlikler, % 12'si vakıf²⁶ ve mülk²⁷ şeklinde teşekkül etmiştir.²⁸ Devlet mevcut timar alanlarını mukataaya çevirerek dolaylı katkıları doğrudan gelire dönüştürmüştür. Ardından emanet²⁹, iltizam ve malikâne usulüyle hazineye giren bu gelirleri daha da artırmaya çalışmıştır.³⁰ Bu uygulamaların merkezinde de iltizam ve timar sistemlerinin bir terkibi olarak 1695'te devreye sokulan malikâne sistemi yer almıştır.³¹ Bu kapsamda mukataalar artık belirli bir süreliğine değil de ömür boyu bir kişiye verilmiştir.³² Buna göre malikâneci, vergi kaynağını pek çok talipli arasında, "satış"³³ sonucu en yüksek fiyatı vererek ömür boyu "tahvile"³⁴ işletmeye hak kazanmıştır. Bunun karşılığında devlete peşin olarak bir defaya mahsus "muaccele" ve her yıl da "mal veya müeccele" adında iki ayrı ödeme yapmıştır.³⁵ Muaccele malikânenin yıllık net kârının en az 2-8 katı arasında olmuştur.³⁶ Yönetim, bir yandan malikâne sistemine dâhil edilen yerlerin istikrarını sağlayarak reayayı tefecilerin elinden kurtarmaya diğer yandan da üretimi artırmaya çalışmıştır.³⁷ Böylece asker temini ve düzenli bir gelire ilaveten, hazinenin nakit ihtiyacına çözüm bulunmuştur. Ayrıca bu

---

²³ Genç 2007, s. 144-146.

²⁴ Griswold 2000, s. 173-175.

²⁵ İnalçık 2009, s. 3.

²⁶ Vakıf hakkında geniş bilgi için bkz. Günay 2012, s. 475-479; Yediyıldız 2012, s. 479-486.

²⁷ Mülk hakkında geniş bilgi için bkz. Kenanoğlu 2006, s. 540-542.

²⁸ Özvar 2007, s. 521-524.

²⁹ Sahillioğlu 1995, s. 111-112.

³⁰ Özvar 2003, s. 2.

³¹ Mukataa hakkında geniş bilgi için bkz. Genç 1995; Genç 2000; Genç 2003; Genç 2006a; Genç 2006b; Genç 2007, s. 101-154.

³² Çakır 2003, s. 58-61.

³³ Özvar 2003, s. 5.

³⁴ Ünal 2011, s. 663.

³⁵ Çizakça 1999, s. 224.

³⁶ Genç 2007, s. 159.

³⁷ Tabakoğlu 1985, s. 135; Özvar 2003, s. 165.

sayede savaş gibi olağanüstü durumlarda, vergilerin arttırılmasına imkân veren bir vergi tabanı oluşturulmuştur. Diğer taraftan timardan iltizama oradan da malikâneye dönüşen alanların, işin doğası gereği, üst düzey asker ve bürokratların elinde olması sağlanarak hem bütçe açıklarından dolayı onların ve diğer emekli ve vazifelilerin tehlikeye düşen maaşları garantilenmiş hem de reaya ve toprak koruma altına alınmıştır.³⁸

Devlet, mali alanda yapılan değişiklikleri destekler nitelikte 1690-1740 arası dönemde ülkedeki ticareti geliştirmek için de önemli adımlar atmıştır. Öncelikle Basra'dan geçen ticaret yoluyla ilgili olarak gereken tedbirleri almıştır. Basra'yı İstanbul ve Halep'e bağlayan yolları kullanmaya ikna etmek için tesisleri iyileştirip güvenliğini artırmıştır. Ticaretin yanında askeri lojistik, haberleşme, sürre ve hac yolu güvenliğini de sağlayan "derbentler"³⁹ ve "menzilleri"⁴⁰ yeniden ihya etmiş, ticarete engel olan Kürt, Türk ve Arap aşiretlerini, Rakka ve Adana'nın batı bölgelerine yerleştirmiştir.⁴¹ Böylece Osmanlılar, kervan yollarına yeniden hâkim olarak kontrol altında tutmuş, Osmanlı tüccarları da kendi ticaret ağlarını kurmuştur.⁴²

Kahvenin Ticari Öneminin Artması

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılın sonlarına doğru, girişte bahsedilen, kahve veya kahvehane hakkında yapılan tartışmalar hemen hemen bitmiştir. Hatta devlet erkânının toplantılarında kahve ikram edilmeye ve merasimlerde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Diğer taraftan resmi görevlilerin kahveye gösterdikleri ilgi, halkın da alakasına dayanak teşkil etmiş, böylece kahve tüketimi oldukça artırmıştır. Kahve kullanımının yayılması ve gündelik kullanım maddeleri arasına girmesiyle ticari önemi daha da fazlalaşmıştır.⁴³ Devlet, XVII. yüzyılın sonlarına kadar kahveye harcanan parayı, asli ihtiyaç olmadığı için, boşa harcanmış saymıştır. Bundan dolayı da kahveyi lüks bir tüketim maddesi olarak görmüştür.⁴⁴ XVIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde devletin kahveyi halkın zaruri ihtiyaçları⁴⁵ arasında görmeye başladığına dair bilgiler olsa da bu durumu kahvenin yaygınlığının artması şeklinde okumak yerinde olacaktır. Zira kahve, XIX. yüzyılın ortalarına kadar lüks tüketim malı olarak nitelendirilmiştir. Bu yüzden de ortalama tüketicinin bütçesinde ya yer almamış ya da çok sınırlı bir payı olmuştur.⁴⁶

Halkın kahveye gösterdiği ilginin artması, devletin bu durumu fırsata çevirmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁷ Böylece kahve XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa ve

³⁸ Çizakça 2011, s. 149-150.

³⁹ Derbent hakkında geniş bilgi için bkz. Orhonlu 1967. Ayrıca yerel anlamda Konya'daki derbentler için bkz. Yörük 2013, s. 249-266.

⁴⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Halaçoğlu 2004, s. 159-161; Çetin 2013; Ayrıca yerel anlamda yol sistemi hakkında bkz. Konya için Çetin 2007 ve Rumeli için de Çetin 2020.

⁴¹ Halaçoğlu 1991.

⁴² Faroqhi 2004, s. 655.

⁴³ Bostan 2001, s. 204.

⁴⁴ Raşid 2013, s. 552.

⁴⁵ BOA, C.BLD. 40-1973, H. 29-12-1144 (M. 23-06-1732).

⁴⁶ Pamuk 1999, s. 5.

⁴⁷ Raşid 2013, s. 552.

Asya'da temel bir ticaret emtiası ve devlet hazinesinin önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir.⁴⁸ Diğer taraftan Mısır'daki baharat ve kahve tüccarları da bu işten bir hayli kâr elde etmiştir. Hatta Kahireli tüccarların Avrupalıların Hint baharat ticareti için kestirme bir yol bulmasından kaynaklanan kaybını XVII. ve XVIII. yüzyıllarda kahve işiyle uğraşarak önemli ölçüde kapattığı söylenmiştir.⁴⁹ Bununla birlikte kahve ticaretinin bu denli kârlı olmasından dolayı XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren, dünya piyasalarına Uzakdoğu ve Latin Amerika'dan gelen "Frenk kahvesi" Yemen kahvesinin karşısına önemli bir rakip olarak çıkmıştır.⁵⁰ Frenk kahvesi Yemen Kahvesinden daha ucuz olmuştur. Bu sebeple XVIII. yüzyılın sonlarında piyasaya Frenk kahvesi hâkim olmaya başlamıştır.⁵¹ Hatta XIX. yüzyılda piyasaya tamamen hâkim olduğu söylenebilir. Zira İstanbul tahmishanesine gelen kahvenin % 90'ını Frenk kahvesi teşkil etmiştir.⁵² Bu çerçevede Frenk kahvesinin halk arasında tüketiminin artmasında ucuz olması ve bu oranda da daha yaygınlaştığı söylenebilir.

Genelde deniz kısmen de kara yoluyla gümrüklere gelen kahveden önemli sayılabilecek düzeyde kâr elde etmiştir. Kahveden ilk olarak XVI. yüzyılının ortalarında Sultan I. Süleyman döneminde "rüsüm-ı bidatiyye" adı altında vergi almıştır. Normalin iki katı olan bu vergiye göre bir okka⁵³ kahveden; Müslüman tüccarlardan sekiz akçe⁵⁴, gayrimüslim tüccarlardan da 10 akçe⁵⁵ ve % 3 gümrük vergisi tahsil etmiştir.⁵⁶ Bunlara ilaveten kahveden "reftiye rüsümü" adı altında bir çeşit ithalat vergisi koyarak İstanbul'da kahve sıkıntısı çekilmemesi için gümrükçünün İstanbul dışındaki yerlere kahve göndermesini engellemeye çalışmıştır.⁵⁷ Devlet, reftiye bedelini gümrük gelirinin % 3'ü oranında belirlemiştir.⁵⁸ Sultan II. Mustafa devrindeki 1698 tarihli düzenlemeye göre, bu vergiye her okka kahve için "resm-i miri" adı altında beş para daha ilâve etmiştir.⁵⁹ Kahveyi gümrüklerden alıp yurtiçinde dağıtımını yapan tüccardan da her okkası için iki para talep etmiştir.⁶⁰ XIX. yüzyılın başlarında artan enflasyon karşısında Sultan I. Süleyman'dan itibaren alınan vergi oranlarında yeniden düzenlemeye gitmiştir. Buna göre kahvenin her yüz okkasından, kahveyi getiren tüccar Müslüman ise 16 kuruş, gayrimüslim ise 20 kuruş ilaveten de % 5 gümrük resmi tahsil etmiştir.⁶¹

Devlet, kahve benzeri ihtisaba dâhil ürünlerden elde ettiği gelirleri; genelde

---

⁴⁸ Yaşar 2009b, s. 40.

⁴⁹ Hattox 1998, s.64.

⁵⁰ Bostan 2001, s. 204.

⁵¹ Craven 1939, s. 31.

⁵² BOA, C.ML. 620-25540, H. 20-07-1250 (M. 22-11-1834).

⁵³ Okka veya kıyye için bkz. Hinz 1990.

⁵⁴ Akçe, para ve kuruş hakkında geniş bilgi için bkz. Pamuk 2000, s. 176-187.

⁵⁵ Mantran 1990, s.194-195.

⁵⁶ Bostan 2001, s. 204.

⁵⁷ BOA, AE.SOSM.III. 50-3588, H. 29-12-1169 (M. 15-09-1756).

⁵⁸ Gümrük için bkz. Kütükoğlu 1996, s. 263-268. BOA, C.ML. 233-9759, H. 29-01-1237 (M. 26-10-1821).

⁵⁹ Mantran 1990, s.194-195.

⁶⁰ BOA, AE.SMHD.I. 196-15375, H. 01-11-1143 (M. 08-05-1731).

⁶¹ BOA, C.ML. 27-1282, H. 13-07-1236 (M. 16-04-1821).

görevlilerin⁶² ve emeklilerin⁶³ maaşlarını ödeme gibi peşin parayla ödeme yapılması gereken yerlere harcamıştır. Ancak XVIII. yüzyılın sonlarında meydana gelen savaşlar nedeniyle yukarıda bahsedilen gelirleri bu savaşların ve 1826'dan itibaren de Asâkir-i Mansûre'nin finansmanında kullanmıştır.⁶⁴ Bununla birlikte Kahve gelirinin devlet için ne denli önemli olduğunu somutlaştırmak yerinde olacaktır. Örneğin 1748'de sadece İstanbul Gümrüğüne bağlı olarak faaliyet yürüten İstanbul ve Tevabii Rüsûm-ı Kahve Mukataasının devlete sağladığı yıllık katkı, yaklaşık 100.000 esedi kuruştan⁶⁵ fazla olmuştur.⁶⁶ 1748'de Osmanlı Devleti'nin toplam geliri 13.741.282 esedi kuruş⁶⁷ olduğu düşünülürse bu mukataanın devlete sağladığı katkı, toplam gelirin yaklaşık % 0,7'sine tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Bu gelire bir de en az iki katı muacele ilave edilirse toplanan verginin devlet için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.⁶⁸ Ayrıca buradan dolaylı olarak kazanç sağlayanlar da bulunmuştur. Bu bağlamda gümrüklerde toplanan her 100 akçe vergiden de altısını gümrük eminine, birini kadıya, yarımını miri katibe, yarımını kadının tayin ettiği katibe, birini hüddamiyeye ve birini de kalem-i avaidiye için tahsis etmiştir.⁶⁹ Öyle anlaşılıyor ki kahve ticareti, bir yandan XVII. yüzyıl sonunda devreye sokulan malikâne sistemiyle öte yandan ticari alanda alınan önlemler neticesinde devlet hazinesinin önemli gelir kalemlerinden birini oluşturmuştur.

Devlet, kahve arzını sağlıklı bir şekilde yürütebilmek için başta hazine geliri olmak üzere tüccarından esnafına, mukataacısından halkına bütün kesimleri korumak için idari, mali, askeri tedbirleri almaya çalışmıştır. Kahvenin daha yurda girmeden yolda oluşan sıkıntılarını gidermek için çaba sarfetmiştir. Dimyat'tan Alanya iskelesine getirilen kahve, pirinç gibi zahire taşıyan gemilerin korsan saldırıları sonucu batırılması veya iskeleye sokulmaması yüzünden bu ürünlerde kıtlık yaşanmıştır. Kahve gelirini engelleyecek her türlü fiilin üstüne giderek Kaptan Paşa'ya bu korsanlar ortadan kaldırılması emrini vermiştir.⁷⁰ İhtisap resmine dâhil olan kahvenin tahmishane dışında kavrulup dövülmesini yasaklayarak vergi kaybını önlemeye çalışmıştır.⁷¹ Yine bu kapsamda İstanbul ve Tevabii Kahve Rüsûmu Mukataası dâhilindeki bazı tüccarların bir okka kahvenin beş para rüsûmunu vermemek için kahvelerini diğer iskelelere çıkardıkları ortaya çıkınca hemen harekete geçmiştir. İlgili yerlerin idarecilerine fermanlar göndererek bu anılan verginin tahsil edilmesini sağlamıştır.⁷² Yönetim, kahve tüccarını da korumuş, gümrük resmi ödenen kahveye gümrük tezkiresi vermiştir. Böylece tüccarın ikinci kez gümrük resmi ödemesinin önüne geçmiştir.⁷³ Yemen'den Cidde'ye kahve ve

⁶² BOA, D.AMH.d. 24659, s.2, H. 20-04-1123 (M. 07-06-1711).

⁶³ BOA, AE.SMMD.IV. 86-10325, H. 20-07-1095 (M. 036-07-1684).

⁶⁴ Tabakoğlu 2007, s. 584.

⁶⁵ Esedi kuruş için bkz. Pamuk 2000, s.161.

⁶⁶ BOA, D.BŞM.d. 3125, s.2, H. 01-07-1163 (M. 06-06-1750).

⁶⁷ Özvar 2006, s. 219-220.

⁶⁸ BOA, C.ML. 479-19516, H. 29-07-1188 (M. 05-10-1774).

⁶⁹ BOA, KK.d. 4518, s.5, H. 16-10-1109 (M. 27-04-1698).

⁷⁰ BOA, A.DVNSMHM.d. 127, s. 385, H. 20-06-1131 (M. 10-05-1719).

⁷¹ Cezar 1986, s. 251.

⁷² BOA, C.ML. 271-11115, H. 02-03-1145 (M. 23-08-1732).

⁷³ BOA, AE.SAMD.III. 28-2670, H. 12-11-1133 (M. 04-09-1721).

diğer malları getiren tüccardan gümrük resminden başka “varır” namıyla resm alındığı ortaya çıkınca bu durumu derhal düzeltmiştir.⁷⁴ İdare, esnafını da korumuş bu kapsamda kahvenin fiyatının yükselmesine sebep oldukları tespit edilen attar esnafından bazılarını, ıslah oluncaya kadar Limni Adası’na sürgüne göndermiştir.⁷⁵ İstanbul, mukataa işletmecileri için de tedbirler almıştır. Yasa dışı biçimde dövülmüş kahve getirerek satan kahve tüccarının bu eylemi, tahmishane işletmecisinin kazancına engel olduğu için yasaklamıştır.⁷⁶ Erzurum’a gelen kahvenin kavrulularak, dövülmesini ve satışını, gümrüğe bağlı tahmis işletmesi değil de yerel kutucu esnafı yapmıştır. Tahmishane işletmecileri de gelir kaybına uğradıkları gerekçesiyle yetkili makamlara şikâyet etmiştir. Bu aksaklığın giderilmesi için devlet harekete geçerek şikâyet konusu girişimlerden vazgeçilmesi hususunda gerekli yerlere ferman göndermiştir.⁷⁷ Yine kahvehaneciler kendi dükkânlarında kahve dövüldüğü dolayısıyla da tahmis işletmesini zarara uğrattıkları öğrenilince bunu da men etmiştir.⁷⁸ İlâveten bazı evlerde ve dükkânlarda kahve dövülmesi de yasaklanmıştır.⁷⁹ Payitaht, halk için de gerekli tedbirleri almayı da ihmal etmemiştir. Bazı tahmishanelerde kahveye başka hububat karıştırıldığı haberi alınınca bunun ortadan kaldırılması için hemen harekete geçmiştir.⁸⁰ Adapazarı’nda tahmishane olmadığı için kahvehaneciler, nohut ve arpa ilave ederek kahve imal etmeye başladıklarından halkın zarar görmesini engellemek için burada bir tahmishane kurulmasını kararlaştırmıştır.⁸¹

Tahmishanelerin Osmanlı Topraklarında Bulunduğu Yerler ve Dağılımı

Asıl konuya geçmeden önce kısaca tahmishane kelimesinin anlamı üzerinde durmak gerekir. Buna göre sözlükte “tahmishane” terimi; “kahvenin kavrulup dövülerek satıldığı yere verilen ad” anlamına gelmektedir. Halk arasında bu terimin yerine “tahmis” veya “kurukahveci” kelimeleri de kullanılmıştır.⁸²

Şimdi temel problemin ilk kısmı olan XVIII.-XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde faaliyet yürüten tahmishanelerin nerelerde kurulduğunu ortaya koymak yerinde olacaktır. Bu bağlamda Anadolu’da 54 ve Rumeli’de 64 adet olmak üzere toplam 118 tahmishane tespit edilmiştir. (Bkz. Ek 1 ve Harita 1)

Şimdi de bu tahmishanelerin menzil güzergâhında kurulup kurulmadığına bakmak lazımdır. Bunun için öncelikle Osmanlı Devleti’nde menzil güzergâhları ve menzillerin bulunduğu yerlerin genel anlamda tespit edilmesi yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti’nin menzil güzergâhları Anadolu ve Rumeli olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Bunlar da kendi arasında sağ, orta ve sol olmak üzere üç kola ayrılmıştır. Rumeli Sağ Kol;

⁷⁴ BOA, C.ML. 65-2994, H. 20-05-1117 (M. 09-09-1705).

⁷⁵ BOA, AE.SMST.III. 87-6461, H. 10-08-1179 (M. 22-01-1766).

⁷⁶ BOA, AE.SMST.III. 261-20926, H. 30-03-1187 (M. 21-06-1773).

⁷⁷ BOA, C.ML. 628-25823, H. 29-12-1216 (M. 02-05-1802).

⁷⁸ BOA, C.ML. 426-17244, H. 16-11-1218 (M. 27-02-1804).

⁷⁹ BOA, C.ML. 129-5636, H. 26-04-1225 (M. 31-05-1810).

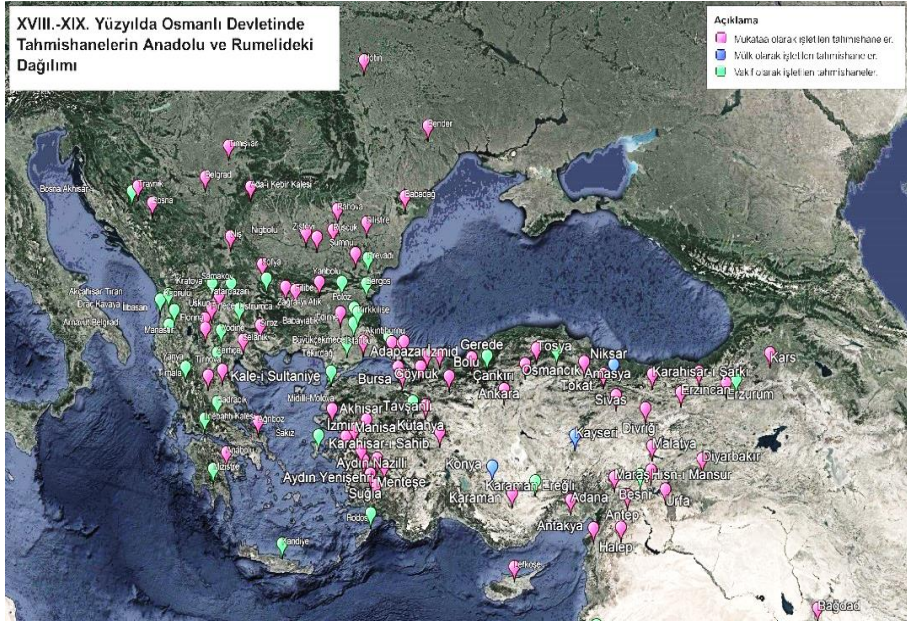
⁸⁰ BOA, HAT. 206-10782, H. 27-05-1211 (M. 28-11-1796).

⁸¹ BOA, C.ML. 782-31926, H. 28-10-1179 (M. 09-04-1766).

⁸² Pakalın 1993, s.375.

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açısından Doğurguları

İstanbul'dan başlar Kırklareli üzerinden devam eder, Karasu'dan itibaren ikiye bölünmüştür. Bu yollardan biri Hotin'e diğeri Karadeniz kıyılarını takip ederek Azak'a kadar uzanmıştır.⁸³

Harita 1: XVIII.-XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tahmishanelerin Dağılımı

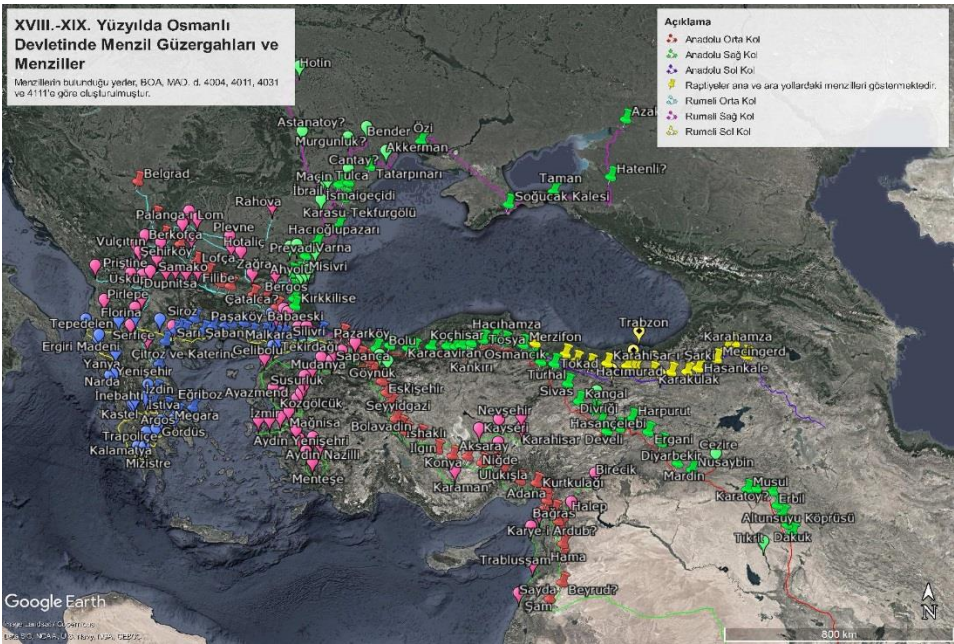
Rumeli Orta Kol; İstanbul'dan başlamış Edirne üzerinden ilerlemiş daha sonra birçok ara kola ayrılmıştır. İlk ara kol Hasköy'den ayrılarak, Zağra, Hotaliç ve Plevne'yi takip ederek Rahova'ya ulaşmıştır. İkinci ara kol Tatarpazarı'ndan ayrılmış, Sofya'da yeniden ikiye bölünmüştür. Bunların ilki İhtiman, Berkofça üzerinden Vidin'e ulaşmıştır. İkincisi de Şehirköy üzerinden Niş'e oradan da Belgrad'a uzanmıştır. Üçüncü ara kol ise yine Tatarpazarı'ndan ayrılmış, Samakov, Dupnitsa, Ilıca-Köstendil, Eğridere, Kumanova, Üsküp, Kalkandelen, Prizren'den Adriyatik Denizi kıyılarındaki İskenderiye'ye varmıştır.⁸⁴ Rumeli Sol Kol; İstanbul'dan başlamış, Silivri üzerinden devam etmiş Tekirdağ'da ikiye ayrılmıştır. Bunlardan ilki Gelibolu'ya gitmiş, ikincisi ise Malkara, Keşan, Meğri, Gümölcine, Orfan üzerinden Selanik'e ulaşmıştır. Selanik'te yol yeniden ikiye ayrılmıştır. Bunlardan ilki Yenice-i Vardar, Florina, Görice üzerinden Adriyatik Denizi kıyılarındaki Belgrad-ı Avlonya'ya uzanmıştır. Diğeri de Yenişehir, İzdin, Livadiye, Megara üzerinden Mora Yarımadası'ndaki Mizistre'ye gitmiştir.⁸⁵

⁸³ BOA, MAD. d. 4011, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

⁸⁴ BOA, MAD. d. 4031, H. 29-12-1108 (M. 19-07-1697); BOA, KK. d. 2742, H. 13-11-1105 (M. 06-07-1694) ve 4011, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

⁸⁵ BOA, MAD. d. 4011, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

Anadolu Sağ Kol; Üsküdar'dan başlamış, İznik'te ikiye ayrılırdı. Bunlardan ilki Söğüt, Eskişehir, Bolvadin, Konya üzerinden Ereğli'ye gelir, burada ikiye ayrılmıştır. Ereğli'den sonra Hac Yolu olarak da bilinen yol Ulukışla, Adana, Payas, Antakya, Humus, Şam üzerinden Mekke ve Medine'ye⁸⁶ varmıştır. Ereğli'den ayrılan diğer alt kol Niğde üzerinden Kayseri'ye gitmiştir. İznik'ten ayrılan diğer kol ise Gemlik, Mudanya, Kale-i Sultaniye, Bergama, Manisa, İzmir ve nihayetinde Çeşme'ye kadar uzanmıştır.⁸⁷ Anadolu Orta Kol; İznik'ten başlamış, Hendek, Bolu, Amasya, Sivas, Malatya, Diyarbakır, Cizre, Erbil, Kerkük'ten Bağdat'a ulaşmıştır.⁸⁸ Anadolu Sol Kol ise; Merzifon'dan başlamış, Ladik, Niksar, Karahisar-ı Şarki, Erzurum üzerinden Kars'a varmıştır.⁸⁹ (Bkz. Ek 2 ve Harita 2)

Harita 2: XVIII.-XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Menzil Güzergâhları ve Menziller

Bu bilgileri ortaya koyduktan sonra Ek 1 ve Harita 1 ile Ek 2 ve Harita 2 birbiriyle karşılaştırıldığında; Anadolu'daki 54 tahmishaneden 45'inin, Rumeli'deki 64 işletmeden de 45'inin doğrudan menzil güzergâhında, adalardakiler hariç kalan tahmishanelerin de anılan yollara çok yakın yerlerde olduğu görülmüştür. Hatta birçok yerde menzilin

⁸⁶ Çetin 2007, s.332-333.

⁸⁷ BOA, MAD. d. 4031, H. 29-12-1108 (M. 19-07-1697); 1718 tarihli BOA, MAD. d. 4004, H. 29-12-1130 (M. 23-11-1718) ve BOA, MAD. d. 4111, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

⁸⁸ 1718 tarihli BOA, MAD. d. 4111, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

⁸⁹ 1718 tarihli BOA, MAD. d. 4111, H. 29-12-1142 (M. 15-07-1730).

bulduğu yerlerde tahmishanenin de olduğu anlaşılmıştır. Anadolu ve Rumeli'deki tahmishanelerin yaklaşık % 80'inin menzil güzergâhlarında bulunduğu bilgisinden hareketle araştırmanın ana problemiğinin yanıtlandığını söylemek mümkündür. Ancak bunun nedeni konusunda ise verilebilecek tek yanıt yoktur. Zira devletin tahmishanelerin menzil güzergâhlarında veya bu yollara yakın yerlerde kurulmasına dair kanun, düstur gibi kuralla bağlanmış bir uygulaması tespit edilememiştir. Dolayısıyla da bu durumu kâr-zarar dengesini gözeten işletmecilerin akıllıca ya da müflisane yaptığı bir yatırım olarak görmek mümkündür. Bu noktada bir işletmenin çalışıp çalışmamasında halkın talebinin etkili olduğu söylenebilir. Zira birçok işletme uzun yıllar varlığını sürdürürken bazıları da menzil güzergâhında olmasına rağmen kapanmıştır. Örneğin 1699'da Emetullah Rabia Gülnuş Valide Sultan, Sakız Adası'na bir cami bina ettirmiştir. Bu caminin giderlerini karşılamak için de yanına tahmishane ve mumhane yaptırmıştır. Ancak halkın rağbet etmemesi üzerine tahmishane kapatılmak zorunda kalmıştır.⁹⁰ Harita 1'de görüldüğü üzere Sakız Adası'nın İzmir Limanı'na ve Çeşme'ye yakın olduğu düşünüldüğünde, Valide Sultan'ın girişiminin oldukça isabetli olduğu söylenebilir. Ancak halkın ilgi göstermemesi bu işletmenin sonunu getirmiştir. Böylece de yatırım boşa gitmiştir. Diğer taraftan Şumnu kazasının kahve tahmisi olmadığı için gerek ahali ve gerek yolcular kahve döğmesinde güçlük çekmiştir. Devlet de bu ihtiyacı karşılamak için anılan yerde bir tahmishane kurulmasına izin vermiştir.⁹¹ Harita 1'den anlaşıldığı gibi Şumnu nispeten menzil güzergâhından uzak olmasına rağmen halkın talebi tahmishanenin açılmasını sağlamıştır.

İlaveten bu tahmishanelerin neden Anadolu'da değil de Rumeli'de daha fazla olduğu sorusu yanıtlanmalıdır. Bu noktada iki yer arasında sayısal olarak çok büyük bir fark olmadığını söylemek gerekir. Ancak mevcut durum hakkında bir yorum yapmak gerekirse, Rumeli'nin demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan daha gelişmiş yerleşim yerlerine sahip olduğu iddia edilebilir. Nitekim bu çalışma kapsamında Rumeli tahmishaneleri içinde değerlendirilen İstanbul, bunun en çarpıcı örneği olmalıdır. Rumeli'deki; Belgrad, Bosna, Edirne, Filibe, Hotin, Manastır, Niş, Selanik gibi şehirlerin Anadolu'dakilere göre nispeten daha gelişmiş olduğu yönünde bazı araştırmacılar⁹² kanaat bildirir de bu hususta net veriler olmadığından bir yorum yapmak mümkün değildir.

Şimdi de Anadolu ve Rumeli'deki tahmishanelerin ne şekilde işletildiği ve sayılarında yıllara göre artış olup olmadığını incelemek yerinde olacaktır. 1699'da faaliyet yürüten 24 adet tahmishane tespit edilmiştir. Bunlardan 18'i mukataa, dördü vakıf ve ikisi de mülk olarak işletilmiştir. Tahmishanelerin 16'sı Rumeli'de kalan sekizi de Anadolu'da kurulmuştur. Ancak XVIII. yüzyılın başlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar bu sayı 118'e ulaşmıştır.⁹³ Bu durumda mevcut tablo şöyle şekillenmiştir. 118 tahmishanenin 80'i mukataa şeklinde işletilmiş, bunlardan 43'ü Anadolu'da, 37'si de

⁹⁰ 1699 tarihli BOA, A.DVNSMHM.d. 111, s. 327, H. 29-01-1237 (M. 26-10-1821).

⁹¹ 1752 tarihli BOA, C.ML. 622-25612, H. 29-01-1237 (M. 26-10-1821).

⁹² Pamuk 2007, s. 147.

⁹³ 1699 tarihli BOA, A.DVNSMHM.d. 111, s. 327, H. 29-01-1237 (M. 26-10-1821)'deki kayda göre Sakız Adası'ndaki tahmishane XVIII. yüzyılın başında faaliyetine son vermiştir. Ancak 1833 tarihli BOA, HAT. 544-26896, H. 29-01-1237 (M. 26-10-1821)'deki kayda göre bu tahmishanenin daha sonra faaliyete geçtiği görülmüştür.

Rumeli’de olup bir kısmı gümrük bünyesinde faaliyet yürütmüştür. 27’si Rumeli’de, 11’i de Anadolu’daki toplam 38 tahmishane ise vakıf olarak çalıştırılmıştır. Anadolu’da vakıf olarak işletilen tahmishanelerden üçü, ilk kurulduğunda mülk olup daha sonra vakfa dönüştürülmüştür. Diğer taraftan 118 tahmishanenin 100’e yakını büyük şehirlerde ve nispeten daha küçük kazalarda iken yaklaşık 20 tahmishane de kasaba ve nahiyelerde varlık göstermiştir. Kasabalardaki işletmelerin de çoğu 1750-1800 arasında kurulmuş ve vakıf şeklinde işletilmiştir. (Bkz. Ek 1 ve Harita 1)

Öyle anlaşılıyor ki bu süreçte ilk olarak tahmishane sayısı hem mukataa hem de vakıf işletmesi bağlamında yaklaşık beş kat artmıştır. Bu işletmelerin vakıf veya mukataa şeklinde işletilmesinin nedeni üzerinde durulması gerekir. Bu bağlamda bir işletmenin mukaata ya da vakıf olarak çalıştırılmasındaki belirleyici unsur muhtemelen o kurumun devletin hazinesine sağladığı doğrudan ya da dolaylı katkı oranında olmalıdır. Şayet devlet bu katkının peşin para olarak yapılmasını istiyorsa o işletme mukataa şeklinde çalıştırılmış, değilse ya da bir başka deyişle halkın temel ihtiyaçlarını dolaylı yollardan karşılama amacı güdüyorsa vakıf olarak işletilmiştir. Nitekim vakıf olarak işletilen tahmishaneler, halkın farklı alanlarda ihtiyacını karşılayan cami, medrese, kütüphane, çeşme gibi kurumların ayakta kalması için finansman sağlamıştır.

İkinci olarak tahmishanelerin kuruluş tarihlerinden hareketle kronolojik olarak homojen bir dağılım mı sahip yoksa belirli zaman aralığında ciddi bir artış mı var? sorusuna da şöyle cevap vermek gerekir. Buna göre 1600-1700 arasında yaklaşık 20 olan tahmishane sayısı, 1700-1750 yıllarında 50’ye, 1750-1800 aralığında 100’e yaklaşmış ve 1800’den sonra da 100’ün üzerine çıkmıştır. Bu doğrultuda tahmishanelerin dört aşamada devamlı bir artış gösterdiği söylenebilir. Bu aşamaları açıklamaya geçmeden önce böyle bir tablonun oluşmasında kahvehane sayısındaki artışın etkili olduğunu söylemek gerekir. Zira bilindiği gibi tahmishanelerin en önemli müşterisi attar esnafı ve kahvehanelerdi. İstanbul örneğinde kahvehane sayısı da Sultan I. Süleyman’ın son dönemlerinde 50 iken XVI. yüzyılın sonunda 600’e, 1792’de 1631’e, 1821’de ise 2076’ya ulaşmıştır.⁹⁴ Dolayısıyla tahmishane ile kahvehane sayısındaki artışta bir paralellik olduğu gözlenmiştir. İşte bu doğrultuda tahmishane sayılarının dönemsel analizlerini yapmak gerekir. Buna göre 1600-1700 yılları arasındaki ilk aşamada tahmishane sayısı 20-25 adet aralığında daha sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni, 1600-1650 arasında, halkta kahve ve kahvehane tartışmalarının getirdiği kafa karışıklığı olabilir. Ancak bu belirsizlik, 1650-1700 yıllarında ortadan kalkmıştır. Halk; Bursa, Antep, Aydın, Erzurum, Konya, Kayseri ve Adana gibi nispeten daha büyük yerleşim yerlerinde kahve içmeye yönelmiştir. Böylece tahmishane sayısı yaklaşık 25’e ulaşmıştır. 1700-1750’li yıllarındaki ikinci aşamada, özellikle mukataa şeklinde işletilen tahmishanelerin sayısında ciddi bir artış olmuştur. Bu gelişmede de devletin aldığı mali ve ticari tedbirlerin işe yaradığı söylenebilir. 1750-1800 ve daha sonraki dördüncü aşamada meydana gelen durumda, kahvehanenin yanında halkın bireysel kahve tüketiminin de artmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. 1750-1800 arasında genelde kasabalarda vakıf olarak kurulan tahmishane sayısında önemli artış olmuştur. Buradan tahmishanelerin artık daha küçük yerleşim birimlerinde kurulmaya başlamasıyla birlikte halkın kahveye daha kolay ulaşma

⁹⁴ Yaşar 2019, s. 3.

fırsatı elde ettiği sonucuna varılabilirse de kişisel tüketimin artıp artmadığı konusunda da kesin bir görüş belirtmek mümkün değildir. Bunun için attar esnafının tahmisten aldığı ve halka sattığı kahve miktarında artış olmuş mudur? Olmuşsa bu miktar ne kadardır? gibi soruları da cevaplamak gerekir. Bu soruların yanıtlanması da bu çalışmanın sınırlarını aştığı için başka bir araştırmada ele alınması gerekir.

Sonuç

Kahve içeceği, Osmanlı toplum hayatına XVI. yüzyılda girmiştir. Halkın arasında kahve kullanımı hızla yayılarak genel tüketime dönük bir nitelik kazanmıştır. Bu da kahvehaneyi doğurmuştur. Halkın kahvede bir araya gelerek dostluğa dönük keyifli sohbetler yapmaya başlaması bir taraftan yönetimin dikkatini çekerken öte yandan kahvenin ve kahvehanenin meşru olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. İdare, XVII. yüzyılın ortalarına kadar kahvehaneleri gâh kapatmış gâh tekrar açmıştır. Ancak bu süreçte kahve ve bunun en çok tüketildiği yer olan kahvehanenin, devlet tarafından ekonomik değeri anlaşılınca, üzerindeki tartışmalar sonlandırılmış, meşruluğu kabul edilmiştir. Hatta yönetim, XVII. yüzyılın sonundan itibaren, idari mali, askeri ve ticari alanda bazı tedbirler olarak bir taraftan kahvehane ve tahmishane sayısını artırmış diğer yandan da kahve ticaretini geliştirmenin yollarını aramıştır. Bu bağlamda Anadolu ve Rumeli'deki menzilleri rehabilite ederek, elinden geldiği kadar, eşkiya tehdidinden arındırmış, yol ve yolcu (tüccar, hacı gibi) güvenliğini sağlamıştır. Bu da o bölgelerin ticari olarak yatırım yapılabilirliğini artırmıştır. Özetle XVII.-XIX. yüzyıllar arasında alınan önlemler işe yaramış, Anadolu ve Rumeli şehirlerinde hatta kasabalarında, özellikle menzil güzergâhlarında, tahmishaneler ve bu kurumların en önemli müşterisi olan kahvehaneler, birbirine koşut şekilde kademeli olarak hızla yayılmıştır.

Tahmishaneler, yaklaşık % 80'i menzil güzergâhlarında olmak üzere, Anadolu'dan daha çok Rumeli şehirlerinde kurulmuştur. Yatırımcıların bu eğiliminin ortaya çıkmasında devletin aldığı tedbirlerin önemi kuşkusuz çok büyüktür. Ancak genel anlamda bir tahmishanenin bir yerde sürdürülebilir biçimde çalışmasında, halkın talebinin de önemli oranda etkili olduğu anlaşılmıştır.

Tahmishanelerin Anadolu'da değil de Rumeli'de daha fazla olması, Rumeli şehirlerinin daha gelişmiş olduğu genel kanısıyla örtüşmektedir. Ancak günümüzde Rumeli kentlerinin daha gelişmiş olduğunu ortaya koyacak net veriler mevcut değildir. Ancak bu çalışma kapsamında elde edilen bu bilgi, Rumeli şehirlerinin Anadolu şehirlerinden daha gelişmiş olduğunun verili kanıtlarından biri olarak kabul edilebilir.

Tahmishaneler, vakıftan daha çok mukataa şeklinde işletilmiştir. Mukataa olarak işletilen tahmishanelerin sayısının daha fazla olmasının nedeni de muhtemelen devletin anılan dönemde nakde ihtiyacının fazla olmasıyla açıklanabilir.

Diğer taraftan tahmishanelerin kasabalara kadar yayılmasını, halkın kahve tüketimini artırması şeklinde yorumlamak mümkündür. Ne var ki bu konuda net bir yorum yapmak yanlış olur. Zira bu sorunu çözmek için halkın kahveyi; kahvehanede mi, evinde mi yoksa her ikisinde de mi tüketiyordu sorularının yanıtlanması gerekmektedir. Bunların cevabı da bu çalışmanın hacmini aştığından başka bir incelemenin konusu yapılabilir.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

Ali Emiri Sultan Abdülhamit I (AE.SABH.I.): 175-11685; 320-21581.

Ali Emiri Sultan Ahmed III (AE.SAMD.III.): 28-2670; 145-14206; 183-17824; 186-18032.

Ali Emiri Sultan Mahmut I (AE.SMHD.I.): 5-352; 61-3930; 144-10726; 196-15375; 201-15864.

Ali Emiri Sultan Mehmed IV (AE.SMMD.IV.): 49-5652; 65-7615; 106-12300.

Ali Emiri Sultan Mustafa II (AE.SMST.II.): 27-2607; 34-3397; 56-5709; 78-8370.

Ali Emiri Sultan Mustafa III (AE.SMST.III.): 21-1420; 58-4302; 86-10325; 87-6461; 233-18443; 235-18597; 261-20926; 274-21920; 300-23945; 314-25218; 331-26758.

Ali Emiri Sultan Osman III (AE.SOSM.III.): 50-3588.

Ali Emiri Sultan Süleyman II (AE.SSÜL.II.): 3-278; 18-1819; 18-1830.

Bab-1 Asafl Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d.): 81; 111; 127.

Bab-1 Defteri Anadolu Muhasebesi Defterleri (D.AMH.d.): 24659.

Bab-1 Defteri Bursa Mukataası Defterleri (D.BRM.d.): 24356; 24357; 24417.

Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemî Defterleri (D.BŞM.d.): 3125; 3728; 6186; 7420; 9003.

Bab-1 Defteri Kefe Mukataası Defterleri (D.KFM.d.): 26386.

Cevdet Askeriye (C.AS.): 761-32134.

Cevdet Belediye (C.BLD.): 40-1973; 109-5443.

Cevdet Evkaf (C.EV.): 432-21883; 536-27056; 636-32097.

Cevdet Maarif (C.MF.): 59-2920.

Cevdet Maliye (C.ML.): 27-1282; 65-2994; 129-5636; 130-5669; 233-9759; 271-11115; 426-17244; 476-19377; 479-19516; 485-19772; 525-21469; 557-22882; 620-25540; 622-25612; 628-25823; 712-29079; 782-31926.

Hatt-1 Hümayun (HAT.): 206-10782; 532-26215; 532-26216; 544-26896.

İbnülemin Dâhiliye (İE. DH.): 15-1376.

İbnülemin Maliye (İE. ML.): 44-4259; 79-7435; 86-8068; 95-8981; 96-9018.

Kamil Kepeci Defterleri (KK.d.): 2742; 4997; 4518.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.): 1939; 3120; 3347; 3507; 4004; 4011; 4031; 4111; 4209; 4518; 7662; 9483; 9485; 9489; 9957; 19337.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakları (TS.MA.e.): 133-47; 398-49; 724-19; 1412-34.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d.): 4643.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA):

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hurufat Defterleri (HD.d.): 1142; 1186.

b. Kaynak Eserler

- Defterdar Paşa 1995 Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Evliya Çelebi 2000 Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi IV. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Evliya Çelebi 2002 Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi VI. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1457 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Evliya Çelebi 2005 Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi IX. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306 Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462 Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmalarının Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Evliya Çelebi 2007 Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi X. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306 Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462 Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmalarının Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Naima 1968 Nâimâ Mustafa Efendî, *Nâimâ Tarihi III. Cild*, çev. Zuhuri Danişman, Zuhuri Danişman Yayınevi, İstanbul.
- Peçevi 1981 Peçevi İbrahim Efendî, *Peçevi Tarihi I*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Râşid 2013 Râşid Mehmed Efendî, *Târih-İ Râşid I (1071-1114/1660-1703)*, haz. Abdülkadir Özcan vd., Klasik Yayınları, İstanbul.

c. Araştırma Eserler

- Ágoston 2009 Gábor Ágoston, "Savaş-Osmanlı Dönemi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 36., Ankara, 196-200.
- Bostan 2001 İdris Bostan, "Kahve", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 24., İstanbul, 202-205.
- Boydemir Temel 2011 İsmet Boydemir Temel, *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Çizgi Yayınları, Konya.
- Cezar 1986 Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, Alan Yayıncılık, İstanbul
- Craven 1939 Elisabeth Craven, *1786'da Türkiye*, çev. Reşat Ekrem Koçu, Sertel Matbaası, Ankara

- Çakır 2003 Baki Çakır, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Çetin 2007 Cemal Çetin, "İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII.-XVIII.Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* S 21., Konya, 295-344
- Çetin 2013 Cemal Çetin, *Ulak Yol Durak Anadolu Yollarında Padişah Postaları (Menzilhâneeler) (1690-1750)*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul.
- Çetin 2020 Cemal Çetin, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Rumeli'de Osmanlı Yol Sistemi", *Osmanlı İdaresinde Balkanlar I*, ed. Alaattin Aköz, Slobodan Iliğ, Doğan Yörük, Danko Leovac, Palet Yayınları, Konya, 135-151.
- Çizakça 1999 Murat Çizakça, "Osmanlı İmparatorluğunda İç Borçlanmanın Evrimi (XV. Yüzyıldan, XIX.Yüzyıla)", *Osmanlı*, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, C 3., Ankara, 223-226.
- Çizakça 2011 Murat Çizakça, *İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi*, çev. Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Faroqhi 2004 Suraiya Faroqhi, "Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi II (1600-1914)*, ed. Halil İnalçık, Donald Quataert, Eren Yayıncılık, İstanbul, 543-757
- Genç 1995 Mehmet Genç, "Esham", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 11., İstanbul, 376-380.
- Genç 2000 Mehmet Genç, "İltizam", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 22., İstanbul, s.154-158.
- Genç 2003 Mehmet Genç, "Mâlikâne", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 27., Ankara, 516-517.
- Genç 2006a Mehmet Genç, "Mukâtaa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31., Ankara, 129-132.
- Genç 2006b Mehmet Genç, "Osmanlı Maliyesinde Mukataa Kavramı", *Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler I*, haz. Erol Özvar, Mehmet Genç, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 57-64.
- Genç 2007 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Griswold 2000 William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyan 1591-1611*, çev. Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Günay 2012 Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 42., Ankara, 475-479
- Halaçoğlu 1991 Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

- Halaçoğlu 2004 Yusuf Halaçoğlu, "Menzil", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 29., Ankara, 159-161.
- Hattox 1998 Ralph S. Hattox, *Kahve ve Kahvehaneler Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri*, çev. Nurettin Elhüseyini, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Hinz 1990 Walther Hinz, *İslâmda Ölçü Sistemleri*, çev. Acar Sevim, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul
- İnalcık 2009 Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Karademir 2014 Zafer Karademir, *İmparatorluğun Açlıkla İmtihanı Osmanlı Toplumunda Kıtıklar (1560-1660)*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Kenanoğlu 2006 M. Macit Kenanoğlu, "Mülk", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31., İstanbul, 540-542.
- Kütükoğlu 1996 Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlılar'da Gümrük", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 14., İstanbul, 263-268.
- Mantran 1990 Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul: Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi I. Cilt*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Orhonlu 1967 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilâtı*, İÜEF Yayınları, İstanbul.
- Özvar 2003 Erol Özvar, *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Özvar 2006 Erol Özvar, "Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)", *Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler I*, haz. Erol Özvar, Mehmet Genç, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 197-238.
- Özvar 2007 Erol Özvar, "Malî Yapı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 33., Ankara, 521-525.
- Pakalın 1993 M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Pamuk 1999 Şevket Pamuk, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Pamuk 2000 Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Pamuk 2007 Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Sahillioğlu 1995 Halil Sahillioğlu, "Emin", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 11., İstanbul, 111-112.
- Tabakoğlu 1985 Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı*

Eşref TEMEL

- Maliyesi, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu 2007 Ahmet Tabakoğlu, “Resim”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 34. Ankara, 582-584.
- Taştan 2009 Yahya Kemal Taştan, “Sufi Şarabından Kapitalist Metaya Kahvenin Öyküsü”, *Akademik Bakış*, C. 2, S. 4, 53-86
- Temel 2019 Eşref Temel, *Konya Kazası Hurufât Defterleri (1104-1250//1693-1835) (Tasnif Edilmiş Transkripsiyon ve Dizin)*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Ünal 2011 Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Ünver 1963 A. Süheyl Ünver, “Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler”, *Türk Etnografya Dergisi*, S. 5, Ankara, 39-84.
- White 2013 Sam White, *Osmanlı’da İsyân İklimi Erken Modern Dönemde Celâli İsyânları*, çev. Nurettin Elhüseyni, Alfa Basım, İstanbul.
- Yaşar 2009a Ahmet Yaşar, "Giriş: Geçmişini Arayan Osmanlı Kahvehanesi", *Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar*, ed. Ahmet Yaşar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 7-16.
- Yaşar 2009b Ahmet Yaşar, "Külliyen Ref’ten “İbreten li'l-Gayr”e: Erken Modern Osmanlı’da Kahvehane Yasaklamaları", *Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar*, ed. Ahmet Yaşar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 37-47.
- Yaşar 2019 Ahmet Yaşar, "Kahvehane", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C Ek II, Ankara, 3-5.
- Yediyıldız 2012 Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf: Tarih", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 42., İstanbul, 479-486.
- Yörük 2013 Doğan Yörük, "XVIII. Yüzyılda Konya Çevresinde Güvenlik Meselesi ve Derbentlerle İlgili Düzenlemeler", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan*, ed. Hasan Bahar vd., Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 249-266.

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

Ekler

Ek 1: Tahmishanelerin Yaklaşık Olarak Ne Zaman Kurulduğunu, İşletmenin Adını, İşletme Sekillerini ve Buldukları Yerleri Gösteren Tablo

Kaynak	Tahmini Yıl	Tahmishanenin Adı	İşletme Türü	Bulunduğu Yer
BOA, C.MF. 59-2920.	1741	Ada-i Kebir Kalesi Tahmisi	Mukataa	Rumeli
BOA, HAT. 532-26215.	1836	Adapazarı Tahmisi.	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.III 58-4302.	1758	Ağrıboz Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.21.	1761	Akçahisar Tiran Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, AE.SAMD.III.145-14206.	1709	Akıntıburnu Kale-i Cedid Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SMST.III 21-1420.	1768	Anadolu Tahmisi Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, TS.MA.d. 4643.	1796	Antakya Kahve Tahmisi	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1186, s.31.	1764	Arnavut Belgradı Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA,AE.SMMD.IV. 49-5652.	1671	Aydın, Saruhan, Menteşe ve Suğla livaları Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1186, s.168.	1768	Babaiyatık Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.156.	1762	Badracık Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, AE.SABH.I. 175-11685.	1776	Bağdad Kahve-i Tahmis Mukataası	Mukataa	Anadolu
Evliya Çelebi 2000, s. 249.	1638	Bağdad Kahve-i Tahmisi	Mukataa	Anadolu
BOA, D.BŞM.d. 6186.	1793	Belgrad Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, C.AS. 761-32134.	1796	Bender Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.142.	1739	Bergos Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1142, s.30.	1782	Besni/Behisni (Adıyaman) Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, MAD.d.9485, s.24.	1698	Bolu Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, İE.ML. 95-8981.	1705	Bolu Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1186, s. 88, 158.	1761	Bosna Akhisar Vakf-ı Zir Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli

Eşref TEMEL

BOA, İE.ML. 79-7435.	1698	Bosna Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, MAD.d.3120, s.619.	1765	Bosna Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA,AE.SMMD.IV. 65-7615.	1657	Bursa Tahmis-i Kahve ve Bac-ı Bazar Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, D.BRM.d.24357.	1766	Bursa Tahmis-i Kahve ve Bac-ı Bazar Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, C.ML. 620-25540.	1834	Büyükçekmece Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.214.	1764	Çatalca Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d. 3507, s. 16.	1698	Diyarbakir Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d. 9489, s.7.	1723	Diyarbakir Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1186, s.253.	1762	Draç Kazası Kavaya Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d. 4209.	1721	Edirne Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, A.DVNSMHM.d. 111, s. 327.	1699	Emetullah Rabia Gülnuş Valide Sultan Sakız Camii Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, AE.SMHD.I. 5-352.	1732	Erzincan Tahmis-i Kahve Maktuu	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d. 1939, s. 16.	1687	Erzurum Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.9483, s.48.	1703	Erzurum Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.II.56-5709.	1701	Filibe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SMHD.I. 144-10726.	1734	Filibe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, HAT. 532-26216.	1836	Florina Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1142, s.193.	1778	Gerede (Bolu) Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, C.ML. 476-19377.	1779	Gümüşhane Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.II.34-3397.	1697	Halep Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, D.BŞM.d. 3125, s.2.	1748	Halep Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1142, s.85.	1773	Hasankalesi (Erzurum) Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, C.EV. 636-32097.	1668	Hatice Turhan Valide	Vakıf	Rumeli

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

		Sultan Bahçekapı Tahmisi		
BOA, MAD.d.3120, s.104.	1765	Hısn-ı Mansur Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, TS.MA.e 133-47.	1748	Hotin Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.56.	1752	İlbasan Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.99.	1762	İnebahtı Kalesi Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d. 624, s.12-13.	1586	İstanbul Atik Kahve Tahmis Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SSÜL.II 18-1830.	1691	İzmid Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, HAT. 532-26215.	1836	İzmid Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SAMD.III 183-17824.	1704	İzmir Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d. 19337, s.6.	1747	İzmir Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.9483, s.35.	1694	İznikmid Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, İE.ML. 86-8068.	1714	İznikmid Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.263.	1765	Kahve-i Tahmis-i Divriği	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.238.	1765	Kahve-i Tahmis-i Kasaba-i Amasya Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1142, s.162.	1750	Kal'a-ı Sultaniye (Çanakkale) Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, C.EV. 536-27056.	1766	Kandiye Defterdar Ahmed Paşa Camii Vakfı Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d.9485, s.22.	1703	Karahisar-ı Sahip Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, C.ML. 557-22882.	1761	Karahisar-ı Şarki Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
Boydemir Temel 2011, s. 241-243.	1766	Karaman Ereğli Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, MAD.d. 7662, s. 4.	1673	Karaman-Larende Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.9483, s.49.	1707	Kars Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, TS.MA.e 398-49.	1827	Kars Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, C.BLD. 109-5443.	1724	Kayseri Kasım Dede Vakfı Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, İE.DH. 15-1376.	1693	Kayseri Tahmis Dükkânı	Mülk	Anadolu

Eşref TEMEL

BOA, MAD.d.9957, s.5.	1746	Kefe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, C.ML. 525-21469.	1781	Kengırı (Çankırı) Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
VGMA, HD. 1186, s.432.	1742	Kırkkilise Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, HAT. 532-26216.	1836	Köprülü Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.427.	1779	Kratova Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d.9485, s.5.	1711	Kütahya Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.289.	1765	Kütahya Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, C.ML. 130-5669.	1816	Lefkoşe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, HAT. 532-26216.	1836	Manastır Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, D.KFM.d. 26386, s.2.	1712	Menteşe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
Evliya Çelebi 2007, s. 193, 201, 207.	1671	Mısır Tahmisi	Mukataa	Anadolu
BOA, TS.MA.e 724-19.	1773	Midilli-Molova Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.513.	1754	Mikalkara Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.509.	1761	Mizistre Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, D.BRM.d. 24356.	1765	Mudanya Kasabası Tahmis Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMMD.IV. 106-12300.	1662	Nefs-i Ayntab Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.129.	1765	Nefs-i Malatya Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, İE.ML. 96-9018.	1705	Nefs-i Manastır Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, C.ML. 485-19772.	1754	Niğbolu Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SMST.III. 274-21920.	1768	Niksar Mustafa Ağa Tahmisi	Mülk	Anadolu
BOA, AE.SMST.II 78-8370.	1694	Niş ve Tevabii Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1142, s.148.	1767	Osmancık Kazası Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, D.BRM.d. 24417, s.2.	1795	Pazarcık ve Ankara İhtisab ve Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, HAT. 532-26216.	1836	Pirlepe Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

VGMA, HD. 1186, s.149.	1757	Poloz Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.156.	1764	Prevadi Kasabası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, C.ML. 485-19772.	1754	Rahova Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, D.KFM.d. 26386, s.2.	1712	Resm-i Damga ve Tahmis-i Kahve ve Rusüm-ı Duhan-ı Güzelhisar ve Tevabii Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, D.KFM.d. 26386, s.2.	1712	Resm-i Damga ve Tahmis-i Kahve ve Rusüm-ı Duhan-ı Nazilli ve Tevabii Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, D.KFM.d. 26386, s.2.	1712	Resm-i Damga ve Tahmis-i Kahve ve Rusüm-ı Duhan-ı Yenişehir ve Tevabii Mukataası	Mukataa	Anadolu
Evliya Çelebi 2005, s. 131.	1667	Rodos Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.282.	1742	Rodos Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, C.ML. 712-29079.	1790	Ruha Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.III. 300-23945.	1771	Ruscuk Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
Evliya Çelebi 2002, s. 67.	1651	Samakov Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.350.	1765	Samakov Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d. 19337, s4.	1747	Saruhan Damga ve Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, D..BŞM.d. 3728.	1764	Saruhan Damga ve Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, BOA, D.BRM.d. 24417, s.3.	1795	Saruhan Livasında Akhisar ve Marmaracık Kazası Tahmisi	Mukataa	Anadolu
BOA, D..BŞM.d. 3728.	1764	Selanik Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.314.	1766	Serfiçe Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, AE.SMST.III. 331-26758.	1764	Silistre Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SMST.II.27-2607.	1702	Siroz Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, D.BŞM.d. 9003.	1823	Siroz Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, D.BŞM.d. 7420, s.14.	1808	Sofya Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, D.KFM.d. 26386, s.2.	1712	Suğla Tahmis-i Kahve	Mukataa	Anadolu

Eşref TEMEL

		Mukataası		
BOA, A.DVNSMHM.d. 81, s. 82.	1616	Şam Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, AE.SSÜL.II 3-278.	1690	Şeyh Seyyid Bostani Efendi Tahmisi	Mülk	Anadolu
Temel 2019, s. 457-458.	1818	Şeyh Seyyid Bostani Efendi Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, İE.ML. 44 4259.	1694	Tahmis-i Adana ve Şemhane Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.III. 235-18597.	1759	Tahmis-i Adana ve Şemhane Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.190.	1765	Tahmis-i Kahve-i Kasaba-i Erzurum Bayburt	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.315.	1765	Tahmis-i Kahve-i Kasaba-i Göynük	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.117.	1765	Tahmis-i Kahve-i Medine-i Maraş	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.608.	1765	Tahmis-i Kahve-i Silistre Babadağı	Mukataa	Rumeli
BOA, MAD.d.3120, s.612.	1765	Tahmis-i Kahve-i Silistre Şumnu	Mukataa	Rumeli
BOA, MAD.d.3120, s.221.	1765	Tahmis-i Kahve-i Şemhane-i Medine-i Sivas	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.III. 314-25218.	1758	Tatarpazarı Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1142, s.182.	1770	Tavşanlı (Kütahya) Nahiyesi Tahmisi	Vakıf	Anadolu
BOA, AE.SSÜL.II. 18-1819.	1690	Tekirdağ Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA,AE.SAMD.III. 186-18032.	1704	Timişvar Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SMHD.I. 201-15864.	1744	Tırhala Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, TS.MA.e 1412-34.	1790	Tırnova Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, AE.SABH.I. 320-21581.	1777	Tire Kazası Bayındır ve Tevabii Tahmis-i Kahve ve Rüsüm-ı Duhan Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMHD.I. 61-3930.	1741	Tokat Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d.3120, s.307.	1765	Tosya Tahmis-i Kahve-i Şemhane ve Yaylak-ı Kafırderesi Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, MAD.d. 3347, s.5.	1766	Trablusşam Tahmis	Mukataa	Anadolu

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

		Mukataası		
BOA, C.ML. 476-19377.	1779	Trabzon Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Anadolu
BOA, AE.SMST.III. 233-18443.	1765	Travnik Kahve Tahmisi Mukataası	Mukataa	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.98.	1768	Ustrumca Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.8.	1761	Üsküp Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.559.	1763	Vodine Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.601.	1766	Yanbolu Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
VGMA, HD. 1186, s.598.	1757	Yanya Kazası Tahmisi	Vakıf	Rumeli
BOA, MAD.d. 3120, s.595.	1765	Zağra-yı Atik Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli
BOA, C.ML. 485-19772.	1754	Ziştovi Tahmis-i Kahve Mukataası	Mukataa	Rumeli

Ek 2: XVIII.-XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Menzil Güzergâhları ve Menzilleri Gösteren Tablo

Kaynak	Menzilin Bulunduğu Kolun Adı	Menzilin Adı
BOA, MAD. d. 4111, s.8.	Anadolu Sağ Kol	Üsküdar
BOA, MAD. d. 4111, s.14.	Anadolu Sağ Kol	Gekböze-Gebze
BOA, MAD. d. 4031, s.117.	Anadolu Sağ Kol	Dil
BOA, MAD. d. 4031, s.117.	Anadolu Sağ Kol	Pazarköy
BOA, MAD. d. 4031, s.117.	Anadolu Sağ Kol	Gemlik
BOA, MAD. d. 4031, s.118.	Anadolu Sağ Kol	Mudanya
BOA, MAD. d. 4031, s.118.	Anadolu Sağ Kol	Nilüfersuyu
BOA, MAD. d. 4031, s.118.	Anadolu Sağ Kol	Ulubat
BOA, MAD. d. 4031, s.119.	Anadolu Sağ Kol	Kale-i Sultaniye
BOA, MAD. d. 4031, s.119.	Anadolu Sağ Kol	Susurluk
BOA, MAD. d. 4031, s.119.	Anadolu Sağ Kol	Beyre? Forta
BOA, MAD. d. 4031, s.120.	Anadolu Sağ Kol	Kozgölcük
BOA, MAD. d. 4031, s.120.	Anadolu Sağ Kol	Bergama
BOA, MAD. d. 4031, s.120.	Anadolu Sağ Kol	Başgelembe
BOA, MAD. d. 4031, s.121.	Anadolu Sağ Kol	Ayazmend
BOA, MAD. d. 4031, s.121.	Anadolu Sağ Kol	Palamud
BOA, MAD. d. 4031, s.121.	Anadolu Sağ Kol	Mağnisa
BOA, MAD. d. 4031, s.122.	Anadolu Sağ Kol	İzmir
BOA, MAD. d. 4031, s.122.	Anadolu Sağ Kol	Urla
BOA, MAD. d. 4031, s.122.	Anadolu Sağ Kol	Çeşme
BOA, MAD. d. 4111, s.20.	Anadolu Sağ Kol	İznic
BOA, MAD. d. 4111, s.26.	Anadolu Sağ Kol	Lefke

Eşref TEMEL

BOA, MAD. d. 4111, s.32.	Anadolu Sağ Kol	Sögüt
BOA, MAD. d. 4111, s.38.	Anadolu Sağ Kol	Eskişehir
BOA, MAD. d. 4111, s.44.	Anadolu Sağ Kol	Seyyidgazi
BOA, MAD. d. 4111, s.48.	Anadolu Sağ Kol	Han-ı Hüsvre Paşa
BOA, MAD. d. 4111, s.52.	Anadolu Sağ Kol	Bolavadin
BOA, MAD. d. 4111, s.56.	Anadolu Sağ Kol	İshaklı
BOA, MAD. d. 4111, s.60.	Anadolu Sağ Kol	Akşehir
BOA, MAD. d. 4111, s.64.	Anadolu Sağ Kol	İlgın
BOA, MAD. d. 4111, s.162.	Anadolu Sağ Kol	Aksaray
BOA, MAD. d. 4004, s.138.	Anadolu Sağ Kol	Konya
BOA, MAD. d. 4111, s.72.	Anadolu Sağ Kol	Karapınar
BOA, MAD. d. 4111, s.76.	Anadolu Sağ Kol	Ereğli
BOA, MAD. d. 4111, s.148.	Anadolu Sağ Kol	Niğde
BOA, MAD. d. 4111, s.152.	Anadolu Sağ Kol	Nevşehir
BOA, MAD. d. 4111, s.154.	Anadolu Sağ Kol	Karahisar Develi
BOA, MAD. d. 4111, s.156.	Anadolu Sağ Kol	Kayseri
BOA, MAD. d. 4111, s.80.	Anadolu Sağ Kol	Ulukışla
BOA, MAD. d. 4111, s.84.	Anadolu Sağ Kol	Düvlek
BOA, MAD. d. 4004, s.198.	Anadolu Sağ Kol	Adana
BOA, MAD. d. 4111, s.92.	Anadolu Sağ Kol	Kurtkulağı
BOA, MAD. d. 4111, s.96.	Anadolu Sağ Kol	Payas
BOA, MAD. d. 4111, s.100.	Anadolu Sağ Kol	Bağras
BOA, MAD. d. 4111, s.104.	Anadolu Sağ Kol	Antakya
BOA, MAD. d. 4111, s.136.	Anadolu Sağ Kol	Karye-i Ardub?
BOA, MAD. d. 4111, s.140.	Anadolu Sağ Kol	Trablusşam
BOA, MAD. d. 4111, s.142.	Anadolu Sağ Kol	Sayda
BOA, MAD. d. 4111, s.144.	Anadolu Sağ Kol	Halep
BOA, MAD. d. 4111, s.146.	Anadolu Sağ Kol	Birecik
BOA, MAD. d. 4111, s.108.	Anadolu Sağ Kol	Danbakiye?
BOA, MAD. d. 4111, s.112.	Anadolu Sağ Kol	Eriha
BOA, MAD. d. 4111, s.116.	Anadolu Sağ Kol	Maretünnuman
BOA, MAD. d. 4111, s.120.	Anadolu Sağ Kol	Hama
BOA, MAD. d. 4111, s.124.	Anadolu Sağ Kol	Humus
BOA, MAD. d. 4111, s.128.	Anadolu Sağ Kol	Beyrud?
BOA, MAD. d. 4111, s.132.	Anadolu Sağ Kol	Şam
BOA, MAD. d. 4111, s.166.	Anadolu Orta Kol	İznikmid
BOA, MAD. d. 4111, s.170.	Anadolu Orta Kol	Sapanca
BOA, MAD. d. 4111, s.174.	Anadolu Orta Kol	Hendek
BOA, MAD. d. 4111, s.178.	Anadolu Orta Kol	Darıca pazarı
BOA, MAD. d. 4111, s.182.	Anadolu Orta Kol	Bolu

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

BOA, MAD. d. 4111, s.186.	Anadolu Orta Kol	Gerede
BOA, MAD. d. 4111, s.190.	Anadolu Orta Kol	Bayındır
BOA, MAD. d. 4111, s.194.	Anadolu Orta Kol	Karacalar
BOA, MAD. d. 4111, s.198.	Anadolu Orta Kol	Karacaviran
BOA, MAD. d. 4111, s.202.	Anadolu Orta Kol	Koçhisar
BOA, MAD. d. 4111, s.274.	Anadolu Orta Kol	Kankırı
BOA, MAD. d. 4111, s.206.	Anadolu Orta Kol	Tosya
BOA, MAD. d. 4111, s.210.	Anadolu Orta Kol	Hacıhamza
BOA, MAD. d. 4111, s.214.	Anadolu Orta Kol	Osmancık
BOA, MAD. d. 4111, s.218.	Anadolu Orta Kol	Merzifon
BOA, MAD. d. 4111, s.222.	Anadolu Orta Kol	Amasya
BOA, MAD. d. 4111, s.226.	Anadolu Orta Kol	Turhal
BOA, MAD. d. 4111, s.230.	Anadolu Orta Kol	Tokad
BOA, MAD. d. 4111, s.234.	Anadolu Orta Kol	Sivas
BOA, MAD. d. 4111, s.238.	Anadolu Orta Kol	Kangal
BOA, MAD. d. 4111, s.276.	Anadolu Orta Kol	Divriği
BOA, MAD. d. 4111, s.242.	Anadolu Orta Kol	Hasançelebi
BOA, MAD. d. 4111, s.246.	Anadolu Orta Kol	Hısn-ı Batrik
BOA, MAD. d. 4111, s.220g.	Anadolu Orta Kol	Malatya
BOA, MAD. d. 4111, s.224g.	Anadolu Orta Kol	İzoli
BOA, MAD. d. 4111, s.228g.	Anadolu Orta Kol	Harpurut
BOA, MAD. d. 4111, s.232g.	Anadolu Orta Kol	Ergani
BOA, MAD. d. 4031, s.460.	Anadolu Orta Kol	Karye-i Tirhiye Palu
BOA, MAD. d. 4111, s.236g.	Anadolu Orta Kol	Diyarbakir
BOA, MAD. d. 4111, s.240g.	Anadolu Orta Kol	Mardin
BOA, MAD. d. 4111, s.244g.	Anadolu Orta Kol	Nusaybin
BOA, MAD. d. 4111, s.270.	Anadolu Orta Kol	Cezire
BOA, MAD. d. 4111, s.248.	Anadolu Orta Kol	Musul
BOA, MAD. d. 4111, s.252.	Anadolu Orta Kol	Karatop?
BOA, MAD. d. 4111, s.256.	Anadolu Orta Kol	Erbil
BOA, MAD. d. 4111, s.272.	Anadolu Orta Kol	Altunsuyu Köprüsü
BOA, MAD. d. 4111, s.260.	Anadolu Orta Kol	Kerkük
BOA, MAD. d. 4111, s.264.	Anadolu Orta Kol	Dakuk
BOA, MAD. d. 4111, s.268.	Anadolu Orta Kol	Tuzhurmatı
BOA, MAD. d. 4111, s.280.	Anadolu Sol Kol	Ladik
BOA, MAD. d. 4111, s.284.	Anadolu Sol Kol	Niksar
BOA, MAD. d. 4111, s.288.	Anadolu Sol Kol	Belemse?
BOA, MAD. d. 4111, s.292.	Anadolu Sol Kol	Hacımurad
BOA, MAD. d. 4111, s.332.	Anadolu Sol Kol	Kayı
BOA, MAD. d. 4111, s.296.	Anadolu Sol Kol	Karahisar-1 Şarki

Eşref TEMEL

BOA, MAD. d. 4111, s.300.	Anadolu Sol Kol	Şiran
BOA, MAD. d. 4111, s.304.	Anadolu Sol Kol	Germüdi
BOA, MAD. d. 4111, s.328.	Anadolu Sol Kol	Gümüşhane
BOA, MAD. d. 4111, s.330.	Anadolu Sol Kol	Trabzon
BOA, MAD. d. 4111, s.308.	Anadolu Sol Kol	Karakulak
BOA, MAD. d. 4111, s.312.	Anadolu Sol Kol	Aşkale
BOA, MAD. d. 4111, s.316.	Anadolu Sol Kol	Erzurum
BOA, MAD. d. 4111, s.318.	Anadolu Sol Kol	Hasankale
BOA, MAD. d. 4111, s.319.	Anadolu Sol Kol	Mecingerd
BOA, MAD. d. 4111, s.324.	Anadolu Sol Kol	Karahamza
BOA, MAD. d. 4111, s.320.	Anadolu Sol Kol	Kars
BOA, MAD. d. 4111, s.334.	Anadolu Sol Kol	Hosum?
BOA, MAD. d. 4111, s.336.	Anadolu Sol Kol	Deleb?
BOA, MAD. d. 4011, s.10.	Rumeli	Asitane-i Saadet
BOA, MAD. d. 4011, s.10.	Rumeli	Menzil-i Mahkeme?
BOA, MAD. d. 4011, s.10.	Rumeli	Silivri
BOA, MAD. d. 4011, s.11.	Rumeli	Kurulu?
BOA, MAD. d. 4011, s.11.	Rumeli	Bergos
BOA, MAD. d. 4011, s.11.	Rumeli	Fakih
BOA, MAD. d. 4011, s.16.	Rumeli Sağ Kol	Kırkkilise
BOA, MAD. d. 4011, s.20.	Rumeli Sağ Kol	Karye-i Paşa?
BOA, MAD. d. 4011, s.22.	Rumeli Sağ Kol	Fakih
BOA, MAD. d. 4011, s.26.	Rumeli Sağ Kol	Karinabad
BOA, MAD. d. 4011, s.30.	Rumeli Sağ Kol	Aydos
BOA, MAD. d. 4011, s.36.	Rumeli Sağ Kol	Prevadi
BOA, MAD. d. 4011, s.40.	Rumeli Sağ Kol	Hacıoğlupazarı
BOA, MAD. d. 4011, s.44.	Rumeli Sağ Kol	Divane Ali
BOA, MAD. d. 4011, s.48.	Rumeli Sağ Kol	Karasu-Tekfürgölü
BOA, MAD. d. 4011, s.110.	Rumeli Sağ Kol	Hırsova
BOA, MAD. d. 4011, s.114.	Rumeli Sağ Kol	Maçin
BOA, MAD. d. 4011, s.118.	Rumeli Sağ Kol	İbrail
BOA, MAD. d. 4011, s.120.	Rumeli Sağ Kol	Astanatoy?
BOA, MAD. d. 4011, s.124.	Rumeli Sağ Kol	Hotin
BOA, MAD. d. 4011, s.52.	Rumeli Sağ Kol	Babadağı
BOA, MAD. d. 4011, s.56.	Rumeli Sağ Kol	İsaccı
BOA, MAD. d. 4011, s.60.	Rumeli Sağ Kol	Tulca-Tolci
BOA, MAD. d. 4011, s.64.	Rumeli Sağ Kol	İsmailgeçidi
BOA, MAD. d. 4011, s.96.	Rumeli Sağ Kol	Cangay?
BOA, MAD. d. 4011, s.100.	Rumeli Sağ Kol	Murgunluk?
BOA, MAD. d. 4011, s.104.	Rumeli Sağ Kol	Bender

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

BOA, MAD. d. 4011, s.68.	Rumeli Sağ Kol	Akkerman
BOA, MAD. d. 4011, s.72.	Rumeli Sağ Kol	Tatarpınarı
BOA, MAD. d. 4011, s.76.	Rumeli Sağ Kol	Palanga-ı Yanıkhisar
BOA, MAD. d. 4011, s.80.	Rumeli Sağ Kol	Özi
BOA, MAD. d. 4011, s.84.	Rumeli Sağ Kol	Taman Yenikale
BOA, MAD. d. 4011, s.86.	Rumeli Sağ Kol	Kala-ı Soğucak
BOA, MAD. d. 4011, s.90.	Rumeli Sağ Kol	Hatenli?
BOA, MAD. d. 4011, s.94.	Rumeli Sağ Kol	Azak
BOA, MAD. d. 4011, s.152.	Rumeli Orta Kol	Edirne
BOA, MAD. d. 4011, s.284.	Rumeli Orta Kol	Lalapaşa-Paşa
BOA, MAD. d. 4011, s.292.	Rumeli Orta Kol	Cisr-i Ergene
BOA, MAD. d. 4031, s.8.	Rumeli Orta Kol	Yanbolu
BOA, MAD. d. 4031, s.8.	Rumeli Orta Kol	Kuleli
BOA, MAD. d. 4011, s.292.	Rumeli Orta Kol	Türkmenli-Çeşmeli
BOA, MAD. d. 4011, s.293.	Rumeli Orta Kol	Tekirdağı
BOA, MAD. d. 4011, s.162.	Rumeli Orta Kol	Çatalca?
BOA, MAD. d. 4011, s.168.	Rumeli Orta Kol	Uzunca Abad Hasköy
BOA, MAD. d. 4011, s..	Rumeli Orta Kol	Zağra
BOA, MAD. d. 4011, s.128.	Rumeli Orta Kol	Hotalıç
BOA, MAD. d. 4011, s.132.	Rumeli Orta Kol	Plevne
BOA, MAD. d. 4011, s.134.	Rumeli Orta Kol	Rahova
BOA, MAD. d. 4011, s.138.	Rumeli Orta Kol	Palanga-ı Lom
BOA, MAD. d. 4011, s.142.	Rumeli Orta Kol	Vidin
BOA, MAD. d. 4011, s.174.	Rumeli Orta Kol	Filibe
BOA, MAD. d. 4011, s.180.	Rumeli Orta Kol	Tatarpazarı
BOA, MAD. d. 4011, s.221.	Rumeli Orta Kol	Samako
BOA, MAD. d. 4011, s.226.	Rumeli Orta Kol	Dupnitsa
BOA, MAD. d. 4011, s.232.	Rumeli Orta Kol	Ilıca-Köstendil
BOA, MAD. d. 4011, s.238.	Rumeli Orta Kol	Eğridere
BOA, MAD. d. 4011, s.244.	Rumeli Orta Kol	Kumanova
BOA, MAD. d. 4011, s.260.	Rumeli Orta Kol	Pirlepe
BOA, MAD. d. 4011, s.260.	Rumeli Orta Kol	Manastır
BOA, MAD. d. 4011, s.260.	Rumeli Orta Kol	Serfiçe
BOA, MAD. d. 4011, s.260.	Rumeli Orta Kol	Simirna?
BOA, MAD. d. 4011, s.261.	Rumeli Orta Kol	İlbasan
BOA, MAD. d. 4011, s.250.	Rumeli Orta Kol	Üsküb
BOA, MAD. d. 4011, s.254.	Rumeli Orta Kol	Manastır
BOA, MAD. d. 4011, s.256.	Rumeli Orta Kol	Kalkandelen
BOA, MAD. d. 4011, s.261.	Rumeli Orta Kol	Prizren
BOA, MAD. d. 4011, s.261.	Rumeli Orta Kol	İskenderiye?

Eşref TEMEL

BOA, MAD. d. 4011, s.262.	Rumeli Orta Kol	Priştine
BOA, MAD. d. 4011, s.262.	Rumeli Orta Kol	Vulçitrın
BOA, MAD. d. 4011, s.186.	Rumeli Orta Kol	İhtiman
BOA, MAD. d. 4011, s.192.	Rumeli Orta Kol	Sofya
BOA, MAD. d. 4011, s.196.	Rumeli Orta Kol	Şehirköy-Pirot
BOA, MAD. d. 4011, s.204.	Rumeli Orta Kol	Niş
BOA, MAD. d. 4011, s.145.	Rumeli Orta Kol	Belgradcık
BOA, MAD. d. 4011, s.264.	Rumeli Orta Kol	Kurşunlu Palangası
BOA, MAD. d. 4011, s.268.	Rumeli Orta Kol	Leskofça Palangası
BOA, MAD. d. 4011, s.276.	Rumeli Orta Kol	İvraniye
BOA, MAD. d. 4011, s.280.	Rumeli Orta Kol	Berkofça
BOA, KK. d. 2742, s.33.	Rumeli Orta Kol	Barcine
BOA, KK. d. 2742, s.36.	Rumeli Orta Kol	Belgrad
BOA, MAD. d. 4011, s..	Rumeli Sol Kol	Silivri
BOA, MAD. d. 4011, s.293.	Rumeli Sol Kol	Tekirdağı
BOA, MAD. d. 4011, s.298.	Rumeli Sol Kol	Evreşe
BOA, MAD. d. 4011, s.304.	Rumeli Sol Kol	Gelibolu
BOA, MAD. d. 4011, s.293.	Rumeli Sol Kol	İnceik
BOA, MAD. d. 4011, s.312.	Rumeli Sol Kol	Malkara
BOA, MAD. d. 4011, s.318.	Rumeli Sol Kol	Keşan
BOA, MAD. d. 4011, s.286.	Rumeli Sol Kol	Dimetoka
BOA, MAD. d. 4011, s.324.	Rumeli Sol Kol	Meğri
BOA, MAD. d. 4011, s.336.	Rumeli Sol Kol	Gümülcine
BOA, MAD. d. 4011, s.342.	Rumeli Sol Kol	Yenice-i Karasu
BOA, MAD. d. 4011, s.348.	Rumeli Sol Kol	Sarı Şaban
BOA, MAD. d. 4011, s.354.	Rumeli Sol Kol	Pravişte
BOA, MAD. d. 4011, s.360.	Rumeli Sol Kol	Orfan
BOA, MAD. d. 4011, s.366.	Rumeli Sol Kol	Kiliseli
BOA, MAD. d. 4011, s.372.	Rumeli Sol Kol	Lankaza
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Selanik-Gölge
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Yenice-i Vardar
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Florina
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Görice
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Belgrad-ı? Avlonya
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Tepedelen
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Ergiri Kasrı
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Delvine
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Yanya
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Narda
BOA, MAD. d. 4011, s.378.	Rumeli Sol Kol	Preveze

Osmanlı'daki Tahmishanelerin Lokasyonunun Mali ve Ticari Açından Doğurguları

BOA, MAD. d. 4011, s.384.	Rumeli Sol Kol	Çitroz ve Katherine
BOA, MAD. d. 4011, s.390.	Rumeli Sol Kol	Yenişehir
BOA, MAD. d. 4011, s.396.	Rumeli Sol Kol	Salina
BOA, MAD. d. 4011, s.400.	Rumeli Sol Kol	İzdin
BOA, MAD. d. 4011, s.416.	Rumeli Sol Kol	Badracık
BOA, MAD. d. 4011, s.420.	Rumeli Sol Kol	Ölendirek
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	İnebahtı
BOA, MAD. d. 4011, s.406.	Rumeli Sol Kol	Livadiye
BOA, MAD. d. 4011, s.410.	Rumeli Sol Kol	İstifa
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Megara
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Gördüs-Koridos
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Argos
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Trapoliçe
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Mizistre
BOA, MAD. d. 4011, s.424.	Rumeli Sol Kol	Kalamatya
BOA, MAD. d. 4011, s.425.	Rumeli Sol Kol	Balyabadra
BOA, MAD. d. 4011, s.425.	Rumeli Sol Kol	Kastel
BOA, MAD. d. 4011, s.414.	Rumeli Sol Kol	Eğriboz

SUMMARY

In this study, the places where the tahmishanes, which are thought to have increased in number as a result of the innovations made in the administrative, financial and commercial fields in the late 17th century, were established and their distribution was discussed. Because, in the studies carried out so far, coffee and coffeehouse issues have been dealt with more administratively and sociologically, and the above-mentioned aspect has not been discussed much.

In this study, tahmishanes are discussed within the scope of their activities in Anatolia and Rumelia from the end of the 17th century to the middle of the 19th century. In the review; The Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey State Archives, the Archives of the General Directorate of Foundations, the Ottoman chronicles and the literature on the subject were reviewed.

Coffee originated as a food in Abyssinia. It was well known in Yemen in the 15th century and became a beverage here. In the 16th century, it first reached Hejaz and Egypt, then to Syria via pilgrimage caravans, and then to Istanbul. Towards the middle of the 17th century, coffee consumption spread in important cities of Europe. The use of coffee among the public has spread rapidly and has gained a general consumption-oriented quality. As a result of these developments, the coffeehouse was born. The fact that the people came together in the coffeehouse and started to have pleasant conversations about friendship not only attracted the attention of the administration, but also started the discussions about whether the coffee and the coffeehouse are legitimate or not. The administration closed and reopened coffeehouses until the middle of the 17th century.

However, when the economic value of coffee and the coffeehouse, which is the place where it is consumed most, was understood by the state, the discussions on it were terminated and its legitimacy was accepted.

The Ottoman Empire turned the public's interest in coffee into an economic opportunity. In this context, it has earned income under various names from coffee, which is generally shipped by sea. First of all, the malikâne income, which corresponds to approximately 1% of the annual income of the state, has earned from the Istanbul and Tevabii Rüsûm-ı Kahve Mukataa, which operates under the Istanbul Customs where the coffee comes from. Secondly, it profited from the sale of tahmishanes, where coffee was roasted and ground, as iltizam or malikâne. Finally, it earned income from the coffeehouses and attar tradesmen who delivered the ground coffee to the public.

From the end of the 18th century, coffee began to appear as a basic trading commodity in Europe and Asia. Since the coffee trade was very profitable, from the middle of the 18th century, "Frenk coffee" began to come to the world markets from the Far East and Latin America. Frenk coffee came to control the market at the end of the 18th century, as it was cheap and plentiful. In fact, 90% of the coffee that came to Istanbul Tahmishane in the 19th century consisted of Frenk coffee.

The state has taken some administrative, financial, military and commercial measures since the end of the 17th century in order to protect all segments from the tradesmen to the tradesmen, from the mukataa to the people, especially the treasury income, in order to maintain the coffee supply in a healthy way. In this context, by rehabilitating the menzils on the roads where coffee is distributed to Anatolia and Rumelia, it has cleared these areas from the threat of bandits and ensured road and passenger (such as merchants, pilgrims) safety. This has enabled those regions to become commercially safe and to invest in them economically. Thus, there has been a rapid increase in the number of tahmishane and coffeehouses in Anatolian and Rumeli cities and even in their towns, especially on the menzil routes. Accordingly, the total number of tahmishanes in Anatolia and Rumelia in the 17th century was 24. From the beginning of the 18th century to the middle of the 19th century, this number reached 118 (54 in Anatolia and 64 in Rumeli). Of these, 80 were employed as mukataa and 38 as vakıf. Accordingly, approximately 80% of tahmishanes were established on menzil routes and 70% were operated as mukataa. In addition, it was established in Rumeli cities rather than Anatolia.

First of all, it can be said that the measures taken by the state worked in the emergence of such a result. However, in general, it has been understood that the demand of the people is also significantly effective in the sustainable operation of a tahmishane in a place. Secondly, the fact that there are more tahmishanes in Rumeli instead of Anatolia can be explained as follows: Although there is no clear data to show that Rumelian cities are more developed, the results obtained from this study can be considered as one of the given evidence that these settlements may be more developed than Anatolian cities. Thirdly, the reason why tahmishanes are operated as mukataa rather than vakıf can probably be related to the fact that the state had a great need for cash in the mentioned period. On the other hand, it is possible to interpret the spread of tahmishanes to towns as the increase in coffee consumption of the people.